

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
VERİMLİLİK
İŞ HUKUKU
SOSYAL POLİTİKA

KASIM-ARALIK 1994 - SAYI: 17

*Fişek Sağlık Hizmetleri ve Araştırma Enstitüsü Yayını * İki ayda bir çıkar*

BU SAYIDA NELER VAR?

Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in Anısına

- "Bir Barış Konseri"
- Bir Konuşma (Prof. Dr. Semih Başkan) "
- Bir Çalışma (Dr. Funda Kalem)
- Anma Etkinlikleri

Toplum Hekimliği Eylemleri

- Toplum Hekimliği Eylem Grubu
- Toplum Hekimliğini Tanıtma Çalışmaları Bürosu/Ankara Tabip Odası
- NÜSED / Çankaya Belediyesi

Büyüteç:

- Çalışma Yaşamının Demokratikleştirilmesi (Prof. Dr. Alpaslan Işıklı)
- Küreselleşmenin Neresindeyiz... (M. Kemal Öke)
- Demokratikleşme Açısından Çalışma Ortamının Özellikleri. Örgütlülük ve Güç (İlyas Köstekli)
- Çalışma Ortamının ve Toplumsal Yaşantının Demokratikleşmesinde Çalışma Gruplarının Rolü (Dr. Hasan Ter)
- Çalışma Ortamımız Neden Sağlıklı Demokratikleşemez? (Dr. Bülent Ilgaz)
- Çalışma Yaşamının Demokratikleştirilmesi ve Sağlık (Dr. Muzaffer Eskiocak)

Hedef:

- Çalışma Yaşamı - Çocuklar Dışarı, Kadınlar İçeri (Doç. Dr. A. G. Fişek)

Toplum Örgütlerinden:

Tüketici Hakları Derneği

Çeşitli Ülkelerden Okur Kaleminden:

- Ülkemizde Kaza Sıklığı ve Tedavi Gideri Maliyetleri (Dr. Celal Emiroğlu)
- Geçmişte Çalışan Çocuk Olan Ustaların Davranışlarının Kökeni (Buket Can)
- Grizu Madencinin Kaderi mi? (Mak. Müh. Gürbüz Yılmaz)

Kadın İşçi Sorguluyor:

- Eminönü'nde de Bayan İşçilere Eziyet
- I. Uluslararası Kadın Dayanışma Kongresi Sonuç Bildirisi

NUSRET H. FİŞEK'İN ANISINA

Prof. Dr. Nusret H. Fişek, yaşamını, herkese dil, din, mezhep, soy, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç ayırımı gözetmeksizin daha sağlıklı bir yaşam sunmak için harcamıştır. Onun için nerede bir hizmet olanağı görmüşse oraya koşmuştur. 1939'larda, ülkemizde bulaşıcı hastalıkların yaygın olduğu bir dönemde, onu, Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü'nde Aşı ve Kontrol Laboratuvarı Şefliği'nde görüyoruz.

Bulaşıcı hastalıklarla savaşta belirli bir başarı elde edildikten sonra, ülkemizde yurt düzeyinde koruyucu hizmetlerle tedavi edici hizmetleri kaynaştıran uygulamalar önem kazanıyor. Prof. Dr. Nusret H. Fişek'i bu kez, önce Hıfzıssıhha Okulu Müdürü ve daha sonra da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarı olarak görüyoruz. Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun bu dönemin ürünüdür. Bunun tamamlayıcı parçası olan Nüfus Planlaması Hakkında Kanun da Nusret H. Fişek'in direnci, mücadeleciliği ile çıkabilmiştir. Çünkü, savaştan çıkmış Türkiye'nin fazla nüfusa olan gereksinmesi barış yıllarında ortadan kalkmıştı. Toplum fazla çocuktan yakınıyor ve çocuklarını düşürebilmek için olmadık ve sağlıksız çarelerden umar arıyordu.

Topluma dönük bütün bu atılımlar, 1961 Anayasası'nın getirdiği insan haklarına saygılı ve sosyal devlet anlayışını benimseyen ortamda basan kazandı. 1961 Anayasası ve onun getirdiği anlayış budanmaya başlandıkça, Nusret H. Fişek'in Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndaki çalışmaları da engellenmeye başlandı ve sonunda görevden alındı. İki kez Danıştay Kararı ile geri geldi. Makamına oturdu ve sonunda hizmet olanağı kalmadığı için isteği ile görevi bıraktı.

Onu bu kez, ilkelerini ve yaklaşımını gençlere aşılacak için üniversitede görüyoruz. Aslında o hiçbir zaman üniversiteden kopmamıştı. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Biyokimya Doçenti olarak derslere girmişti. 1966'da ise, Halk Sağlığı Profesörü olarak Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde göreve başladı. Hem demokrat bir öğretim üyesi olarak işlevini yerine getirdi; hem de deneyimlerini iki köklü Enstitü'ye dönüştürdü: Nüfus Etüdü Enstitüsü ve Toplum Hekimliği Enstitüsü. Her iki enstitü de, onun yönetiminde, uluslararası ilgi ve çekimi odağı haline geldi.

Türkiye'nin en çalkantılı dönemlerini, 12 Mart ve 12 Eylül'ü üniversitede yaşadı ve kazanımları korumaya çalıştı. Öğrenciler ve mücadele arkadaşları yetiştirdi. Emekli olduğunda da ona en çok kıvanç veren plaket Tıp Fakültesi öğrencilerinin, düzenledikleri mütevazı törenle verdikleriydi.

1983'te emekli olduğunda, Dünya Sağlık Örgütü'nde 1950 yılından beri yaptığı danışmanlık ödevleri de sürüyordu.

1980'lerde, hem sağlık hakkına hem de insan haklarına karşı saldırılar yoğunlaşmıştı. Prof. Dr. Nusret H. Fişek, yazıları ile direnme hakkını kullanıyor ve topluma görüşlerini aktarıyordu. Kovuşturmalara uğradı. Böylesi bir dönemde, tek başına mücadelenin yerine toplum örgütlerinde çalışmanın zorunlu olduğunu da biliyordu. "Çağdaş hekim" arkadaşlarıyla birlikte, Türk Tabipleri Birliği içinde çalışmaya başladı. 1984'te Türk Tabipleri Birliği (TTB) Genel Başkanı oldu. 6 yıl süre ile başkanlığını yaptığı örgütün saygınlığını ve etkinliğini arttırdı; kurumsallaşma sürecine soktu. TTB onun döneminde toplum örgütleri içinde seçkin ve demokrasi mücadelesinde öncü örgütlerden biri haline geldi.

En karanlık dönemlerde, mücadele etmekten ve halkın sağlığını savunmaktan geri durmadı. Deontoloji ilkelerini, insan hakları ile yoğurarak yeniden tanımladı ve bunu yasal bir belgeye dönüştürmeye çalıştı. Bunun gibi daha yapacak bir sürü işi vardı. Ama hem TTB Başkanlığı, hem de ömrü buna yetmedi. 3 Kasım 1990'da aramızdan ayrıldığında, ektiği tohumların yeşermeye başladığını görerek, mutluluğu tadan ender insanlardan biriydi. Artık aramızda ilkeleri, deneyimleri ve öğrettikleri ile yaşıyor.

Prof. Dr. Nusret Fişek Anısına "BİR BARIŞ KONSERİ" Devlet Operası Solistleri ve Bilkent Üniversitesi Yaylı Çalgılar Topluluğu (3 Kasım 1994)

Bas

TUNCAY DOĞU

VERDİ - DON CARLOS (Philip)

VERDİ - MACBETH (Banquo)

Tenor

ŞAKİR İLYASOĞULLARI

PUCCHINI - TOSÇA (Racondita Armonia)

PUCCHINI - TURANDOT (Non Piange) Liu

Soprano

GÜLCE ÇELİK

MOZART - FIGARO'NUN DÜĞÜNÜ

(Susanna'nın Aryası)

MOZART - DON GIOVANI

(Zerlina'nın Aryası)

Mezzo Soprano

ŞEBNEM ALGIN.

ROSSINI - SEVİL BERBER (Rosina)

Una voce poco fa

BIZET - CARMEN (Habenera)

OFFENBACH

HOFFMAN'IN MASALLARI

(Gülce Çelik ile Düet)

Nusret Fişek Etkinlikleri Çerçevesinde Bir Konuşma*

Prof. Dr. Semih Başkan

Sayın Fişek Ailesi, değerli meslektaşlarım...

Ülkemizde toplum hekimliğinin kurucusu ve onun bugünkü düzeye gelmesinde en büyük pay sahibi olan; çağdaş sağlık hizmetlerinin ancak bilimsel yönetim ilkeleriyle verilebileceğinin en inatçı savunucusu olan Prof. Dr. Nusret FİŞEK hocamızın 4. ölüm yıldönümünde onun aziz hatırası önünde yine bir araya geldik. Toplum sağlığına damgasını vuran ve bu uğurda bıkmadan, usanmadan çalışan değerli hocamızın çok önem verdiği konulardan biri de Tıp Eğitimi'di.

Ben bugün sevgili hocamızın her zaman geçerliliğini koruyan değerli görüşleri doğrultusunda bugünkü Tıp Eğitimimizden sizlere bazı kesitler sunmak istiyorum.

1980 sonrası yeni kurulan Tıp Fakültelerinin eğitiminin incelenmesi nedeniyle oluşturulan araştırma komisyonu sonuçta pek çok noksanlık ve aksaklık tespit etmesine karşın 1992 yılında varolanlara 11 yeni Tıp Fakültesi ilave edilmiştir. Bu şekilde Türkiye'de Tıp eğitimi yapan Tıp Fakültelerinin sayıları yabancı dilde eğitim yapanlar da dahil olmak üzere 37'ye ulaşmış bulunmaktadır. Ülkemiz nüfusuna benzer bir nüfusa sahip İngiltere'de ise 28'dir.

Değerli hocamız 30 Mart 1990 tarihinde TBMM Tıp Eğitimi Sorunları İnceleme Komisyonu Başkanı Sayın Doç. Dr. Mustafa KALEMLİ'ye mektubunda şunları söylemektedir:

"Ülkemizde özellikle 1980 sonrası Tıp eğitimi alanında iki olumsuz gelişme gerçekleşti. Bunlar:

1- Hiç bir geçerli değerlendirmeye, fizibilite çalışmasına dayanmadan yurdun çeşitli yerlerinde yeni Tıp Fakülteleri açılması,

?.- DPT'nin konunun ayrıntılarını bilmeyen uzmanlarınca hazırlanan görüşlerine dayanarak Tıp Fakültelerinin kontenjanlarını iki mislinden fazla artırılmasıdır.

Her iki uygulamanın da Türk Tıbbı, halk sağlığı, hekimlik meslek onuru açısından bir cinayetten farksız olduğu Birliğimizce defalarca zamanın Cumhurbaşkanına, Başbakanına, ilgili Bakanlara, siz Sayın Milletvekillerine duyurulmuştur.

Hocamızın bu engin görüşlerinin ne kadar geçerli olduğunu son kurulan ve adeta birbirlerine komşu olan 3 Tıp Fakültesiyle örneklebiliriz:

- 1- Zonguldak Karaelmas Tıp F.,
- 2- Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tıp F.,
- 3- Kocaeli Üniversitesi Tıp F.

Değerli Hocamızın çok gerçekçi bir şekilde ifade ettiği gibi son 10-12 yıl içerisinde hekim sayısı ikiye katlanmış, bugün de Sağlık Bakanlığı mecburi hizmet yasasını kaldırarak sırtındaki kamburu atmaya çalışmaktadır.

Nusret FİŞEK Hocamız aynı mektubunda komisyon başkanına Türk Tabipleri Birliği olarak 3 somut öneri sunmuştur. Bu önerilerden birinde:

"Yeterli alt yapısı, öğretim üyesi, araç ve gereci bulunmayan fakülteler bu ders yılından başlayarak öğrenci almamalıdır. Bu fakülteler eğer yeterli olanaklara sahiplerse mezuniyet sonrası eğitime ve araştırma yapmaya devam edebilirler" demektedir.

Bugün gelişmiş Tıp fakültelerinde uzmanlık eğitimi tamamlayarak ayrılan meslektaşlarımız yeni kurulan Tıp Fakültelerinde Yardımcı Doçent yani Öğretim Görevlisi olarak göreve başlamakta, hemen ertesi gün de TUS'a başvurarak yanlarına asistan almakta ve mezuniyet sonrası eğitime başlamaktadırlar. Bir örnek vermek gerekirse Van 100. Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, Isparta Süleyman DEMİREL Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa Celal BAYAR Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Denizli Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesini sayabiliriz.

Değerli Hocamız Toplum ve Hekim dergisinde 1988 yılında yayımlanan **"2000 yılında Türkiyede ve Dünyada Hekimlik"** başlıklı yazısında:

"Ülkemizde Tıp Fakültelerinde teorik bilgileri yeterli, uygulamalı eğitimi yetersiz hekim yetiştirdiğimiz bir gerçektir. Bunun nedeni sınıflardaki öğrenci sayısının, öğretim üyesi, laboratuvar ve hasta sayısı gibi eğitim olanaklarına göre çok fazla olmasıdır" demektedir. Bugün bu sıkıntı had safhada bütün Tıp Fakültelerinde hissedilmekte ancak gene de soruna çözümler gerçekçi bir şekilde ortaya konulamamaktadır. Sevgili Hocamız gene aynı yazısında:

"Bugün Türkiye'de iyi kullanılırsa yeterli sayıda hekim vardır. DPT hekim gereksinmesini gelişmiş ülkelerdeki hekim/nüfus oranına göre hesaplamaktadır. Bu yanlış bir yöntemdir. Her ülkenin hekim İstihdam gücü ve halkın hekim kullanma alışkanlığı farklıdır" demektedir.

Öte yandan Hocamızın ortaya koyduğu bu saygın görüşlere karşın günümüz Türkiyesi'nde Sayın Cumhurbaşkanımız verdiği söylevlerde **"300 kişiye bir hekim düşene kadar hekim sayısını artırmalıyız"** demektedir.

Sevgili Hocamız:

"Bütün yetersizlik ve güçlükler karşın birçok meslektaşımız bilgi ve becerilerini gelişmiş ülkelerdeki meslektaşları düzeyine çıkarmıştır ve hatta onları geçenler de vardır. Gelecekte bu arkadaşlarımızın sayısının artacağına kuşku yoktur. Onlar ile hepimiz iftihar ediyoruz ve edeceğiz. Tıp eğitimi konusunda gerekli önlemler alınır ve uygulanır ise ki bu mümkündür, 2000 yılında tüm hekimlerin

halka verdikleri hizmetin gelişmiş ülkelerle kıyaslanacak düzeye erişmemesi için hiç bir neden yoktur" demektedir.

1980'li yılların başlarında kaleme aldığı "YÖK'e mektup" isimli makalesinde yazdığı çağdaş Tıp Eğitimi ile ilgili önerilerin 1988 yılında yayımlanan ve modern Tıp eğitiminin kuralları olarak bilinen Edinburg deklarasyonunun temel taşlarını oluşturması sevgili hocamızın uzak görüşlülüğünün en güzel göstergelerinden birini teşkil eder.

Bugün Türk Tabipleri Birliği'nin girişimleri sonucunda ve onun şemsiyesi altında Avrupa Topluluğuna entegrasyon konusunda Tıpta uzmanlık derneklerinin oluşturdukları organizasyonun, hocamızın çağdaş önerileri doğrultusunda Tıp eğitiminin gerek mezuniyet öncesi gerek mezuniyet sonrası ve gerekse de devamlı Tıp eğitimi konularında önemli bir adım olacağı inancındayız.

Her türlü olumsuz koşullara rağmen aziz hocamızın bize her zaman ışık tutacak görüşleri doğrultusunda ülkemiz insanına nitelikli sağlık hizmetleri verecek ve toplum sağlığına yararlı genç hekimler yetiştirmemizin bizlerin tek amacı olduğunu bir kez daha toplumun huzurunda ifade etmeyi bir görev saymaktayım.

Sevgili Hocam, yetiştirdiğin talebelerinin bu uğurda verecekleri çabaların sonsuz olacağını bilmeni isterim. Aziz hatıran önünde saygı ile eğilirim.

*** Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Semih BASKAN'ın Türk Tabipleri Birliği tarafından düzenlenen "NUSRET FİŞEK ETKİNLİKLERİ" çerçevesinde 3 Kasım 1994 tarihinde anma gününde Prof. Dr. Nusret FİŞEK anısına Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi adına yaptığı konuşmadır.**

Prof. Dr. Nusret Fişek Üzerine Bir Çalışma*

Dr. Funda Kalem

Prof. Dr. Nusret Fişek, gerek yaşamı ve öğrenim dönemi; gerek hekimlik ve akademik hizmetleri; gerekse de devlet yönetiminde aldığı üst düzeydeki görevleriyle ilgili olarak belgesel nitelikte; öte yandan gerek dünya, gerek sağlık, gerek tıp ve hekimlik, gerekse de Türkiye'deki sağlık siyasa ve hizmetlerine yönelik görüş ve düşünceleriyle ilgili değişik niteliklerdeki çok sayıda çalışmaya konu olmuştur. Ancak, hem Tıp Tarihi yönünden olsun, hem de onun değerli hizmetlerinin ortaya konması yönünden olsun; Nusret Fişek'in kişiliği, çalışmaları ve görüş-düşünceleriyle ilgili her konunun tekrar tekrar incelenmeye ve tartışılmaya gereksinimi vardır.

Bu bağlamda ben, onun yayınlanmış yüzlerce çeşitli makale, kitap, araştırma vb. çalışmaları içinde, ulaşabildiğim yetmiş tanesini araştırdım. Bu çalışmada, söz konusu yayınları konu içeriklerine göre kümelendirerek belli bir sistematik oluşturmaya çalıştım. Bu sistematik içerisinde bazı değerlendirmelerde bulundum. Böyle bir çalışmadaki amacım; onun, değişik alanlara dönük çalışmalarının biraraya gelmesinde ortaya çıkacak olan görüş ve düşüncelerini bütüncül biçimde saptamak ve bunların olası başka çalışmalara yardımcı olabilmesini sağlamak idi.

Sayın Fişek'in elde ettiğim yayınlarını önce, "Temel Tıp Bilimleri" ve "Halk Sağlığı" olmak üzere iki bölüme ayırdım. Daha sonra, "Halk Sağlığı" başlığını taşıyan bölümü "Hastalıklardan Korunma", "Nüfus ve Aile Planlaması" ve "Sağlık Siyaseti" başlıklarını taşıyan 3 altkümeye ayırdım. Ben burada "Halk Sağlığı" bölümünde incelediğim söz konusu üç altkümeye ait değerlendirmelerimi kısaca aktarmak istiyorum.

1) Hastalıklardan Korunma

Fişek; bu konudaki çalışmalarında, çağımızda tedavi edici hekimliğin yanı sıra, hastalıklardan korunma olgusunun da büyük önem kazandığını vurgulamaktadır. Ona göre, ülkemizdeki Tıp Fakültelerinde bu alanda verilmekte olan eğitim son derece yetersizdir. Tıp öğrencileri, çağdaş koruyucu hekimlik hizmetleri üzerine çok az bilgi sahibi olurlarken; epidemiyoloji tekniği üzerine de hemen hemen hiç bilgi sahibi olamamaktadırlar. Fişek'in bu konudaki yayınları incelendiğinde ayrıca aşılardan; aktif immünizasyon ilkeleri; difteri, tetanoz, boğmaca, tüberküloz, çiçek hastalıklarına karşı immünizasyon ve kemoprofilaksiden söz etmiş olduğu görülmektedir.

2) Nüfus ve Aile Planlaması

Bilindiği gibi, Birinci Dünya Savaşından sonra ülkemizde yoğun bir nüfus eksikliği baş göstermiştir. Ülkenin, tarımsal ve askeri savunması için mevcut olandan fazla insan gücüne ihtiyaç vardı. Dolayısıyla, ülkemizde nüfusu artırıcı politikalar üretilirken; 1950'li yıllardan itibaren durum değişmeye başlamıştır. Söz konusu bu yıllarda, antibiyotiklerin kullanıma geçmesi; sıtmanın azalması; Tüberküloza karşı halkın aşılama; sağlık örgütünün ülke çapına yayılması gibi nedenlerle ölümler azalmış, ancak doğum sayısının aynı kalması ve hatta yükselişe geçmesi ülke nüfusunun hızla artışına yol açmıştır.

Bu çerçevede Nusret Fişek'in 1960 yılında Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarlığına getirildiğinde üzerine eğildiği ilk konulardan biri nüfus sorunu olmuştur. Nüfus Planlaması yasasının çıkarılmasında onun önemli katkıları vardır. O, bu konudaki yayınlarında hızlı nüfus artışının ekonomimiz ve ana-çocuk sağlığı üzerine olan zararlarını belirtmiştir. Öte yandan, insanın çevre ile bütün oluşturduğunu savunmuş ve bu bağlamda sağlık, nüfus ve çevre ilişkilerini dile getiren siyasalarını tartışma gündemine getir-

8

mistir. Ona göre, aşırı doğurganlık toplumsal bir hastalıktır; ve bu bağlamda da doğumların kontrol edilebilmesi hekimliğin görev ve sorumluluklarından biri olmalıdır.

Fişek'e göre, koruyucu ya da halk sağlığı hizmetlerinin, nüfus artışıyla olası ilişkisi şöyle bir süreç

izlemektedir, Sağlık hizmetleri iyileştikçe ve çevre şartları düzeldikçe, doğal olarak çeşitli hastalıklardan olan ölüm oranı düşecektir. Ölümlerin azalması kaçınılmaz olarak nüfus artışı sonucunu doğuracaktır, işte bundan dolayıdır ki, nüfus artışına karşı dikkatli ve planlı davranmak gerekmektedir.

3) Sağlık Siyaseti

Nusret Fişek ve "sağlık siyaseti" dendiğinde ilk akla kuşkusuz, ülkemizde sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi olgusu gelmektedir. Onun sağlık anlayışı ya da felsefesi; veyahut siyaseti, yayınlarında belirgin ve açık biçimde kendini göstermektedir. Örneğin, "Bugün sağlık dediğimiz zaman eskiden olduğu gibi, sadece hasta olmayışı değil, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam iyilik halinde oluşu anlıyoruz" görüşünü incelemiş olduğumuz, konuyla ilgili hemen her çalışmasında rastlamak mümkündür. Aynı çerçevede "sağlık"; Fişek'e göre insanın sahip olması gereken temel haklarından biridir. "Sağlık" kişinin satın alacağı bir "meta" değildir; sağlık bir insanın sahibi bulunduğu doğal bir haktır.

Fişek; söz konusu çağdaş sağlık anlayışının, toplum ve bireylere yaşam ve sağlıkları konusunda daha güven ve huzurlu bir ortam sağlayacağını belirtirken, aynı zamanda üretim gücünü artırarak, ülke ekonomisine tartışılmaz katkılarda bulunacağını ileri sürmektedir.

Nusret Fişek'e göre, sağlık hizmetlerinin en başta gelen sorunlarından biri, sağlık hizmetlerinde yaşanan finansman güçlüğüdür. Genel bütçeden sağlık harcamalarına ayrılması gerekli ekonomik pay en az %6 düzeyinde olmalıdır. Onun sağlık siyasetine göre, sağlık harcamalarında kullanılması gerekli ekonomik kaynaklar genel olarak genel bütçeden karşılanmalıdır. Bütçe kaynaklarının kullanılmadığı, bunun yanında sigorta sisteminin geçerli olduğu bir sağlık politikası ülke sağlık hizmetleri için olumlu bir tutum değildir.

Fişek'in hekimlik mesleği üzerine olan görüşleri ise şöyledir: Hekimler, çalışma saatlerini çok iyi değerlendirmelidirler. Aynı zamanda onlar, mesleklerini ekonomik bir araç olarak görmemeli ve topluma karşı hizmeti birincil ödev olarak benimsemelidirler. Böyle bir yaklaşım aracılığıyla, sağlık hizmetleri başarılı biçimde sosyalleştirilebilecek ve hekimlik düzeyinin yükselmesine katkıda bulunulabilecektir. Ancak, sağlık hizmetlerinde hekimi yalnız başına görev yapan biri olarak değil; bir çalışma grubu ya da ekibi içinde çalışan görev yapan biri olarak görmek ve değerlendirmek gerekmektedir. Bu son durum da çağdaş sağlık anlayışının gereklerinden biridir.

Sonuç

Yayınlardan bir bölümü üzerine yapmış olduğumuz araştırma göstermektedir ki, Prof. Dr. Nusret Fişek'in gerek sağlık olgusu, gerek tıp etkinliği, gerek hekimlik mesleği ve gerekse de sağlık siyaseti üzerine olan görüş ve düşünceleri birbirini tamamlar bir bütünlük içindedir. O, sağlık olgusunu biyo-psiko-sosyal yönleriyle değerlendirirken; tıp etkinliğinin, koruyucu hekimlik çerçevesinde biçimlendirilmesini istemekte; ve ancak bu biçimiyle topluma götürülebileceğini ileri sürmektedir. Hekimlerin eğitim ve çalışmalarının da, koruyucu hekimlik sistemine uyum içinde olmalıdır. Sonuçta da, söz konusu edilen tüm bu amaçlara ulaştıracak bir sağlık siyaseti benimsenmelidir.

* Bu çalışma; Ankara Tıp Fakültesi Tıbbi Etik Ana Bilim Dalı'nda, Prof. Dr. Yaman Örs ve Dr. Erdem Aydın'ın danışmanlığında hazırlanan intörlük seminerinin; yazarının izniyle. Dr. Aydın tarafından yapılan özet-derlemesiyle yayına hazırlanmıştır.

Prof. Dr. Nusret Fişek Anma Etkinlikleri

Değerli hocamız Prof. Dr. Nusret H. Fişek'i kaybedeli dört yıl oldu. O'nu, her yıl, aramızdan ayrıldığı 3 Kasım tarihinde saygıyla anıyor ve çeşitli etkinlikler düzenliyoruz. Bu yıl etkinlikler Dr. Bülent Kılıç'ın Dr. Derman Boztok'la TRT 1 Radyo yayınında sabah 7,15'te yaptığı konuşma ile başladı. Sabah mezarı başında yapılan anma ve Prof. Dr. Kazım Türker'in konuşmasından sonra, Türk Tabipleri Birliği (TTB)'nin yanısıra Nusret Fişek'in daha önce çalıştığı Hacettepe ve Ankara Üniversiteleri'nin de işbirliğiyle, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde gerçekleştirilen törende, 1994 yılı Prof. Dr. Nusret Fişek ödülleri sahiplerine ulaştı. Nusret Fişek Halk Sağlığı Hizmet Ödülü'nü Prof. Dr. Doğan Benli; Nusret Fişek Bilim Ödülü'nü Prof. Dr. İzzettin Barış alırken; Nusret Fişek Sağlık Ocağı Ödülü'nü ise bu yıl altı sağlık ocağı aralarında paylaştılar. 1993 yılında yaptıkları başarılı çalışmalarla bu ödülü hakeden sağlık ocaklarının isimleri şöyle: Bolu Merkez 1 nolu SO, İstanbul Kurtköy SO, Denizli 2 Nolu SO, Mersin Limonlu SO, Muğla Yalıkavak ve Gökova Sağlık Ocakları.

Sağlık ocakları, sosyalleştirme yasasının ve doğal olarak yasanın mimarı olan Nusret Fişek hocamızın en önem verdiği birimlerdir. Günümüzde tüm olumsuz koşullara karşın. Sağlık Bakanlığı'nın yeterli araç gereci, personeli sağlamadığı, türlü yönetim engelleri çıkardığı, sosyalleştirmeyi uygulamadığı bir ortamda bile, özveriyle ve içtenlikle çalışan sağlık ocaklarının vatlılığı ülkemiz için umut kaynağı olmaktadır. Bu nedenle iyi çalışan sağlık ocaklarının ödüllendirilmesi ve tüm sağlık ocaklarının motive edilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu yıl 4. kez düzenlenen ve artık gelenekselleşen yarışma ve ödüller bundan sonra da devam ettirilecektir.

Ödül törenlerinden sonra, aynı gün ayrıca bir konferansla Prof. Dr. Ayşe Akın Dervişoğlu tarafından "1994 Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Sonuçları" aktarıldı.

Prof. Dr. Nusret Fişek'in kurucu üyesi olduğu NÜSED tarafından ise 3 Kasım 1994 tarihinde iki ayrı etkinlik gerçekleştirildi. Çankaya Belediyesi Sağlık Müdürlüğü ile birlikte ve Çankaya Belediyesi Nusret Fişek Sağlık Merkezi'nde gerçekleştirilen Forum'da çeşitli toplum örgütleri, sağlık çalışanları, çevre sakinleri ve mahalle

muhtarları tarafından "Halk Sağlığı Sorunları ve özüm Yolları" tartışıldı. Aynı gün akşamı İse hıncahınç dolan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Salonu'nda Devlet Operası solistleri ve Bilkent Üniversitesi Yaylı algılar Topluluğu tarafından görkemli bir "Nusret Fişek Barış Konseri" verildi. Türk Tabipleri Birliği Halk Sağlığı Kolu da bu yıl ikinci kez düzenlediği "Nusret Fişek Değerlendirme Günleri" ile beş ayın konuda grup çalışmaları gerçekleştirdi. Değerlendirme Günleri'nin amacı. TTB Halk Sağlığı Kolu tarafından, halk sağlığı önderi sevgili hocamızı anarken, O'nun savaşının ışığı altında yıllık bir değerlendirme yapmak olarak açıklanmakta. "Kentlerde Birinci Basamak Sağlık Örgütlenmesi", "Kamu Sağlık Kuruluşlarının İşletme Sorunları", "Türkiye'de Özel Sağlık Sektörü Durum Analizi", "Türkiye için Temel ilaçlar" ve "Hasta Hakları" konularında yapılan çalışmaların sonuçları geçen yıl olduğu gibi bir kitapçıkta toplanarak yayımlanacak. Nusret Fişek Değerlendirme Günleri'nin de gelenekselleştirilmesi planlanmakta. Ayrıca, 3 Kasım tarihinde Dr. M. Cemil Uğurlu tarafından hazırlanan "1933 Üniversite Reformu Kuşağından Bir Büyük Hekim Prof. Dr. Nusret Fişek" isimli kitapçık da TTB tarafından yayımlandı. Aynı doküman TTB'nin yayın organı Toplum ve Hekim" dergisinde de yer aldı.

Dr. Bülent Kılıç

OKUR SEMİNERİ

AMAÇ

Çalışma ortamını yakından ilgilendiren konularına okurlarımızla birlikte katılımcı-paylaşımcı yöntemle tartışılması ve sonuçlarının duyurulması

SEMİNERİN KONUSU

İşyeri Hekimliği Uygulamaları

(11-12 şubat 1995) 10.00-17.00

Toplum Hekimliği Eylemleri:

- Toplum Hekimliği Eylem Grubu
- Toplum Hekimliği Tanıtma Çalışmaları Bürosu / Ankara Tabip Odası
- Kültür Bakanlığı, Çankaya Belediyesi, NÜSED / Barış ve Sağlık Projesi Etkinlikleri

TOPLUM HEKİMLİĞİ EYLEM GRUBU:

III. PRATİSYEN HEKİMLİK KONGRESİ / GENEL PRATİSYENLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN

"SOSYALLEŞTİRME YASASI" UYGULAMAYA SOKULMALIDIR

"Toplum Hekimliği Eylem Grubu", 20-23 Ekim 1994 tarihlerinde Mersin'de yapılan III. Pratisyen Hekimlik Kongre-si'nde, "Genel Pratisyenliğin Geliştirilmesi için Sosyalleştirme Yasası Uygulamaya Sokulmalıdır" başlıklı ve "sosyalleştirme yasa-sı"nın genel pratisyenliğe yaklaşımı üzerine bir bildiri sunmuştur.

"Sosyalleştirmeyi genel pratisyenler neden savunmalıdır?" sorusunu soran ve buna yanıtlar arayan bildirinin yarattığı araştırma ortamı Kongrede ilgi ile karşılanmıştır. Bildirinin kısa bir özeti şöyledir:

Ülkemizde pratisyen hekimlerin içinde bulunduğu kötü ortam ve olumsuz çalışma koşulları sosyalleştirmenin uygulanmamasından kaynaklanmaktadır ve bu nedenle pratisyen hekimlerin daha iyi hekimlik ortamına kavuşmaları ve kimlik bunalımlarını aşabilmeleri ancak sosyalleştirmeye sahip çıkmaları ile olacaktır. Eğer sosyalleştirme yasa-sı uygulanıyor olsaydı, birinci basamak, özellikle sağlık ocakları ve tüm pratisyen hekimler sağlık örgütlenmesinin temel taşı olacak ve sistem içinde en önemli konuma geleceklerdi. Oysa şimdiki sistem sürekli olarak tedavi edici hizmetleri özendirip, hastane hizmetlerini ön plana alan, birinci basamağa ve sevk zincirine önem vermeyen bir yapıdadır.

"Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun" son zamanlarda Sağlık Bakanlığı ve TTB başta olmak üzere, çeşitli kesimlerce yoğun biçimde tartışılmış ve Sağlık Bakanlığı tarafından yasanın özel finansman kaynaklarıyla ilintilendirilmesi, sağlık birimlerinin özelleştirilmesi ve aile hekimliği uygulaması gündeme getirilmiştir. Dünya Bankası destekli bir proje kapsamında yürütülen bu çalışmaların temel amacı, ülkede belli kesimlerde bir finans birikimi sağlayabilmektir. Böyle bir yapılanma serbest piyasa ülkeleri, kâr ve rekabetle çalışacaktır ve doğaldır ki kâr amaçlı örgütlenmeler sadece parası olana hizmet vereceklerdir. Oysa sosyalleştirme yasa-sının temel ilkesi halka hizmettir ve bunun da birinci ögesi toplumsallığıdır. Yani, sosyalleştirme yasa-sı salt bireyin ya da ailenin değil toplumun sağlığını da düşünür ve bunu ön plana alır. Yasa, sağlığı koruyucu, geliştirici, tedavi edici ve esenlendirici tüm ilkeleri içerir ve tümelci sağlık anlayışının gereği olarak, sağlığı bir insanlık hakkı olarak görür. Tam süre çalışma, gezici hizmet, ekip hizmeti yasanın önemli öğelerindedir. Örgütlenmede topluma yakınlık, ucuzluk gibi ilkeler göz önüne alınarak, nüfus temelli örgütlenmeye gidilmiştir. Bir yandan ebe, sekreter, teknisyen ve benzeri elemanlarla ekip oluşturulurken, bir yandan da veteriner, öğretmen ve tarım örgütleri ile multidisipliner çalışmalar yapılır. Çok tartışılan toplum katılımı da "sağlık ocağı sağlık kurulları" ile yasada yer almıştır.

"Toplum Hekimliği Eylem Grubu'nun hedefi toplumun her kesiminin eşit ve nitelikli bir sağlık hizmeti almasını sağlayacak bir şekilde, "sosyalleştirme" yasa-sının Sağlık Bakanlığı'nca uygulanmasını sağlamak ve sonuçta sağlık üretiminin her basamağında coşku ve mutluluğu yaratabilmektir. Bu amaçla yasa-yı uygulamayan yetkili kişi ve kurumları izlemeye, sergilemeye ve belgelemeye devam edilecektir.

Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi yasa-sına inanan ve onu destekleyen "Toplum Hekimliği Eylem Grubu" bundan sonra da konu üzerindeki çalışmalarını devam ettirecektir.

ANKARA TABİP ODASI/TOPLUM HEKİMLİĞİNİ TANITMA ÇALIŞMALARI BÜROSU

ATO Toplum Hekimliğini Tanıtma Çalışmaları Bürosu. Ekim 1994 tarihinde başlattığı çalışmalarının ilk sağlık ocağı toplantısını Kasım ayı içinde Altındağ Merkez Sağlık Ocağı'nda gerçekleştirdi. Altındağ Merkez Sağlık Ocağı çalışanlarının yanısıra yakın çevre sağlık ocakları ve ATO Pratisyen Hekim Bürosu'ndan üyelerin de katıldığı toplantı yaklaşık, 30 kişinin katılımıyla yapıldı.

Amacı toplumla sağlık hizmetlerinin kesiştiği en önemli birim olan sağlık ocağında; sağlık çalışanlarının sorunlarını, toplumcu anlayış, güncel yaklaşım ve katılımcı yöntemle tartışmak olan toplantının başlangıcında kısaca toplumcu anlayışın özellikleri tartışıldı. Bu özellikler şöyle sıralanabilir:

Sağlık hizmeti sunumunda sadece hekimlerin değil, tüm sağlık çalışanlarının payı vardır ve bu nedenle toplumcu yaklaşım hem disiplinlerarası hem de sektörler arası işbirliğini amaçlar. Toplum hekimliği anlayışı hasta haklarına özel bir önem verir ve varolan sorunları sadece sağlık açısından değil her açıdan tartışır. Tartışmaları güncel sorunlarla bağlantılandırır ve çözüm önerilerini eylemlerine yansıtmaya çalışır. Amaç, hizmeti sunanlar ve kullananların demokratik katılımını sağlayarak kalitenin yükseltilmesidir.

Altındağ Merkez Sağlık Ocağı toplantısında sağlık ocağının ve sağlık çalışanlarının sorunları, sağlık insan gücündeki dengesizlik. Sosyalleştirme Yasasının uygulanmayışı ve bunun getirdiği sonuçlarda tartışıldı. Sosyalleştirme Yasasının uygulanması durumunda sağlık personelinin ve toplumun sahip olacağı kazanımlar, kalite öğelerinde sağlanacak iyileşmeler üzerinde duruldu.

Tüm birinci basamak çalışanlarının moralsız ve hedefsiz olduğu böyle bir dönemde, sağlık çalışanlarına destek vermek amacıyla olan büro, sağlık ocaklarını, toplumla sağlık çalışanları arasında dostça bir iletişimin kurulduğu ve gereksinimlerin karşılanacağı kaliteli sağlık hizmetlerinin geliştirilebilmesi için verimli işbirliği yapılan birimlere dönüştürebilmeyi hedefliyor. Bu amaçla sağlık ocağı toplantılarına devam edecek olan ATO Toplum Hekimliği'ni Tanıtma Çalışmaları Bürosu, Fişek Enstitüsü Çalışma Ortamı Dergisi, NÜSED, diğer tıp meslek kuruluşları, sendikalar ve demokratik komite temsilcileri ile birlikte, 10 Aralık 1994 tarihinde

Samsun Tabip Odası'nın organizatörlüğü ve ev sahipliğiyle Samsun'da bir sağlık ocağı toplantısı ve seminer daha gerçekleştirecektir.

NÜSED / ÇANKAYA BELEDİYESİ "HALK SAĞLIĞI SORUNLARIMIZ ve ÇÖZÜM YOLLARI" KONULU FORUM

Nükleer Tehlikeye Karşı Barış ve Çevre için Sağlıkçılar Derneği (NÜSED), Türkiye'de toplum hekimliği ve halk sağlığının kurucusu, çağdaş hekimliğin öncüsü, NÜSED kurucu üyesi, barışsever, değerli hocamız Prof. Dr. Nusret H. Fişek'i ölümünün 4. yılında, 3 Kasım 1994'de özgün bir forum ile andı.

Barışsever sağlık elemanlarının kuruluşu toplumun demokratik yerel yönetimi olma gayretleri gösteren Çankaya Belediyesinin öncülüklerinde, "Barış ve Sağlık" projesi kapsamında gerçekleştirdikleri forum, bundan böyle toplumla beraber yapılabilecek eylemler için umut verdi.

Çankaya Yıldız'da Prof. Dr. Nusret Fişek Sağlık Merkezi'nde gerçekleştirilen ve Çankaya Belediyesi Sağlık İşleri Müdürü Kenan Özer ile NÜSED Genel Sekreteri Dr. Derman Boztok'un birlikte yönettikleri foruma çeşitli meslek kuruluşları, demokratik toplum örgütleri, sağlık ve eğitim kurumlarının temsilci ve çalışanları, mahalle muhtarları, toplum önderleri ve yurttaşlar katıldılar.

Forum'un açılış konuşmalarını, Çankaya Belediye Başkanı Doğan Taşdelen ve NÜSED Genel Başkanı Prof. Dr. Leziz Onaran yaptılar. Dr. Boztok, Nusret Fişek'in bizlere bıraktığı eserlerin ışığında, günümüz halk sağlığı sorunlarının çözümü, barış ve sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi için tüm toplum kesimlerinin işbirliğini vurgularken; Türk Hemşireler Derneği Genel Başkanı Lalezar Mürşitpınar, Ankara Tabip Odası Yönetim Kurulu Üyesi Dr. Buhara Önal, Suphi Karaman, Atatürkçü Düşünce Derneği Genel Sekreteri Dr. Çetin Örgen, Genel Sağlık-İş Ankara Şube Başkanı Vt. Dr. Bülent Ilgaz, Kadın Dayanışma Vakfı, Ankara Kadın Platformu, Tüketici Hakları Derneği temsilcileri ve mahalle muhtarları, barış ve sağlık için yapılacak katkıları anlattılar. Mahalle muhtarları mahallelerinde birer sağlık ocağı yapılmasını özellikle isteyeceklerini belirttiler.

Nusret Fişek'in, "herkese çağdaş sağlık hizmeti" için yaşam boyu sürdürdüğü insanlık mücadelesini hep birlikte yaşatmak, sağlığımız ve güvenliğimizin önündeki engelleri değerlendirmek ve bunları aşmak için yapılacakların konuşulduğu forum büyük bir katılımı gerçekleştirdi. NÜSED, bundan sonra da sürdüreceği değerlendirme toplantıları ile toplumla toplum örgütlerini biraraya getirmeye çalışacak. Yerel yönetimler ve diğer toplum örgütleriyle birlikte "Barış ve Sağlık" projesi kapsamında sektörler-arası toplumsal işbirliği için eylem planları yapacak.

Kültür Bakanlığı ve Çankaya Belediyesi ile birlikte yürütülen bu proje ile NÜSED, çağdaş toplum ve sosyal devletin gereği olarak çok sektörlü kamu hizmetlerinin yerel düzeyde toplum katılımıyla daha etkin hale getirilmesini; ekonomik, etnik, dinsel, vb. sosyal çelişkilerin, bilimsel ve barışçı çalışmalarla çözülmesi; toplumdaki herkese daha kaliteli sağlık hizmeti ulaştırılabilmesiyle daha sağlıklı ve güvenli birey ve topluma ulaşmayı hedeflemektedir.

NÜSED, bu hedefe yönelik çağdaş hekimlik, toplum hekimliği eylemleri için. herkesi işbirliğine çağırılmaktadır.

NUSRET FİŞEK'İ ANMA ETKİNLİKLERİNİN BU YILKI ÇAĞRILARI:

Çağdaş Hekimliği Yaşatalım!

Her Mahallede Bir Sağlık Ocağı!

Sağlık Kuruluşlarında Herkese Kaliteli Sağlık Hizmeti

Barış ve Sağlık İçin Elele!

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasasını Yaşama Geçirelim!

BÜYÜTEÇ

- Çalışma Yaşamının Demokratikleştirilmesi (Prof. Dr. Alpaslan Işıklı)
- Küreselleşmenin Neresindeyiz... (M. Kemal Öke)
- Demokratikleşme Açısından Çalışma Ortamının Özellikleri, Örgütlülük ve Güç (İlyas Köstekli)
- Çalışma Ortamının ve Toplumsal Yaşantının Demokratikleşmesinde Çalışma Gruplarının Rolü (Dr. Hasan Ter)
- Çalışma Ortamımız Neden Sağlıklı Demokratikleşemez? (Dr. Bülent İlgaz)
- Çalışma Yaşamının Demokratikleştirilmesi ve Sağlık (Dr. Muzaffer Eskioçak)

ÇALIŞMA YAŞAMININ DEMOKRATİKLEŞTİRİLMESİ

2.Dünya Savaşının bitiminde müttefik devletler tarafından kabul edilen ve Uluslararası Çalışma Örgü-tü'nün Anayasasının başlangıç bölümüne eklenen **Filadelfiya Bildirge'sinde** "Emek bir mal değildir" ilkesinin öngörülmesi, insanlık tarihinde toplumsal gelişim açısından çok büyük bir anlam taşır.

"Emek bir mal değildir"

Emeğin bir mal olmaması; buna karşılık, insan kişiliğini bütünleyen ve insan doğasının ayrılmaz parçasını oluşturan bir özelliğe sahip olması, üretim unsuru olarak da farklı bir nitelik taşımasının nedenini oluşturur. Emek, diğer üretim unsurlarından farklı olması dolayısıyla, üretim ve bölüşüm sürecinin biçimlenmesiyle ilgili karar ve eylemlere herhangi bir katkıda bulunmaksızın tümüyle edilgen bir işlevle sınırlı kalmaz. Emeğin üretim ve bölüşüm sürecine, bir başka deyişle çalışma yaşamının yönlendirilmesine etkileri, yalnızca gelirden kendisine düşen payı büyütme gereksiniminin karşılanmasından ibaret bir amaçla sınırlı da değildir. Çalışma yaşamının yönlendirilmesine emeğin katılımı, ayrıca, emeğin ve emeğin ürünlerinin kullanımında emekçinin söz sahibi olması doğrultusundaki özlem ve çabalarla ilgili bir gerekliliktir. Çalışma ilişkilerine çalışanlar adına ortaya konulan yönlendirmelere açık bir yapılanma kazandırılması, yani, çalışma yaşamının demokratikleştirilmesi, sanayi devrimiyle birlikte belirmiş olan bir özlemdir. Çalışma ilişkilerine yeni bir biçim kazandırmak amacıyla ortaya atılmış bulunan -ütopya düşünürlerin tasarımlarından başlamak üzere- değişik türlerdeki ve isimlerdeki önerilerin ve belli ölçülerde gerçeklik kazanmış olan adımların çoğunun ortak yanı, çalışma yaşamının demokratikleşmesine yönelmiş olmalarıdır. Günümüzde yaygın bir kabul görmüş olan çalışma yaşamının demokratikleştirilmesi düşüncesinin kökeninde, İngiltere'de 19. yüzyıl sonlarında kurulmuş bir dernek bünyesinde doğmuş olan Fabianci akımın önemli katkıları bulunur. Fabiancılar'ın geliştirdikleri **endüstriyel demokrasi** kavramı, özü itibarıyla çalışma yaşamının demokratikleştirilmesi özlemiyle yakından ilişkilidir. Endüstriyel demokrasinin gerçekleştirilmesinde, toplu sözleşme düzenine ve kooperatifçilik hareketine önemli bir yer tanınmıştır. Ayrıca, değişik ülkelerde "yönetime katılma", "ortak yönetim", "özyönetim" gibi isimlerle ve belli ölçülerde işlerlik kazanmış bulunan uygulamalar, endüstriyel demokrasinin bütünlük kazanmasına yönelik çabalar olarak belirmişlerdir.

Endüstriyel demokrasi, siyasal demokrasi

Kuşkusuz, çalışma yaşamının demokratikleştirilmesi, toplumun topyekün demokratikleştirilmesi gerçeğinden ayrı düşünülemez. Öte yandan.

endüstriyel demokrasi ve siyasal demokrasi kavramları birbirlerinin bütünleyicisidir.

Bir toplumda yürürlükte olan rejim, demokrasinin ne kadar uzağındaysa, çalışanların da o ölçüde edilgen ve herhangi bir üretim aracı veya ekonomik mal gibi kendileriyle ilgili kararlara katılma olanağından yoksun bulunmaları durumu belirir. Çalışma yaşamına katkıda bulunma olanağından yoksun olan bireylerin, toplumsal yaşama katılımları da sınırlı kalmaya mahkumdur. Demokrasi bir bütündür ve ancak, demokratik bir çalışma hayatı gerçek bir demokrasiye temel oluşturabilir.

Demokrasinin gerçekliğine yönelik en büyük tehdit ve tehlike, toplumda ekonomik gücün adaletsiz dağılımından kaynaklanır. Tekelleşmenin sonucu olarak ekonomik gücü ellerinde toplamış olanlar, toplumsal yaşamı kendi çıkarları doğrultusunda etkilemede, dolayısıyla demokratik süreci çarpıtıcı yönde çok geniş olanaklara sahiptirler. Bu yöndeki etkilerin ortadan kaldırılması, hiç değilse dengelenmesi, çalışanların, çalışma yaşamından başlamak üzere toplumsal yaşamın tüm alanlarını demokratikleştirmek ve sermayenin kayıtsız şartsız denetimi dışında bir işleyişe kavuşturmak yönündeki çabalarının başarısı ölçüsünde mümkün olabilir. Çalışanların bu yöndeki çabalarında başarılı olmaları, örgütlü olmalarına ve örgütlü demokratik güçlerini bilinçle kullanmalarına bağlıdır.

Küreselleşme ve çalışma yaşamının demokratikleşmesi

Teknoloji dünyayı küçültmüştür. Bu durum, küreselleşme olgusunu günümüzün somut bir gerçeği haline getirmiş bulunuyor.

Bir bakıma, yeryüzü toplumlarının sorunlarını bir bütün olarak ele alma ve çözümlerini bir bütün olarak düşünme anlamında küreselleşme, enternasyonalizmin temel öğelerinden birini oluşturur ve bu anlamda küreselleşme, insanlığın eski bir rüyasıdır. Ne var ki günümüzde giderek belirginleşmekte olan küreselleşme, çözdüğü sorunlardan çok doğurduğu sorunlar dolayısıyla kendisini hissettiren bir oluşumu ifade eder. Gerçekte, küreselleşme kadar hangi gücün egemenliğinde küreselleşildiği önemlidir. Günümüzde

küreselleşme, uluslararası pazara kayıtsız şartsız teslimiyet anlamında gerçekleşmektedir. Bunun sonucunda, ulusal devlet olgusunun tarihe mal olmasıyla sınırlı kalmayan büyük dönüşümler giderek yaklaşan olasılıklar olarak belirginleşmektedir.

Bu noktada hatırlanması gereken, pazarda ve dolayısıyla uluslararası pazarda hangi gücün egemen olduğudur. Toplumsal yararın ve ideal dengenin sağlayıcısı bir "görünmeyen elin, gerçek dünyada değil, liberal dogmaya bağlı bazı ders kitaplarında bulunduğu artık iyice anlaşılmıştır. Uluslararası pazar, görünmeyen el yerine giderek görünür hale gelen bazı güç merkezlerinin egemenliği altındadır. Dünyanın ve tek tek ülkelerin kaderinde, uluslararası tekellerin gücünü odaklaştırdığı IMF, Dünya Bankası gibi merkezler aracılığıyla oynadığı rol, demokratiklikleri giderek sözde kalan ulusal hükümetlerin oynadıkları rolü gölgede bırakır olmuştur.

Dolayısıyla, küreselleşmenin asıl önemli sonucu, demokrasinin rafa kalkması anlamında bir süreci ifade etmesinde görülmektedir, Bu sonuç, hiç şüphe yok ki çalışma yaşamıyla ilgili ciddi uzantıları da birlikte getirmektedir. Nitekim, küreselleşme olgusuna damgasını vuran neo-liberal akımın tahribine yöneldiği başlıca iki kazanım vardır: sosyal devlet ve sendikalar. Çalışma yaşamının demokratikleşmesi, sosyal devletin varlığını bütünleyen ve ancak güçlü bir sendikacılığın varlığı üzerinde temellenen bir kazanımdır. Bu nedendir ki küreselleşme, çalışma yaşamının demokratikliği açısından da tehdit oluşturan sonuçlar doğurmaktadır.

Özetle belirlemek gerekirse, içinde yaşadığımız dönemde, gerek genel olarak demokrasi, gerekse çalışma yaşamında demokrasi açısından elverişli olmayan bir uluslararası çerçeve oluşmaktadır. Bu durum, demokrasinin her düzeyde korunması ve geliştirilmesi mücadelesinin önemini artırmaktadır.

Prof. Dr. Alpaslan Işıklı

A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim. Üyesi/ANKARA

KÜRESELLEŞMENİN NERESİNDEYİZ...

2000'e beş kala gündemimizin başına oturan tek konu özelleştirme, dilimizden düşmeyen kavram da küreselleşme. Bilen bilmeyen, okumuş cahil, yetkili yetkisiz herkesin ağızında küreselleşme. Neyin nesidir bu küreselleşme? Durduk yerde nereden çıktı? Kim bizi bu havalara soktu da sabah akşam küreselleşiyoruz? Bu soruların altındakini saf bir Anadolu çocuğu olarak araştırmak ve aklımız erdiğince yanıtlamaya çalışmak herhalde en iyisi. Hiç değilse çok iddialı, çok büyük laflar etmemiş oluruz.

1980'li yılların başından itibaren sadece Türkiye değil tüm dünya ülkeleri önüne konan iki kavramla tanıştı ve bu iki kavramla yaşamaya başladı. Bunlar küreselleşme ve özelleştirme idi. Bu kavramların ABD'deki fikir babası Reagan, İngiltere'deki fikir annesi Thatcher, Türkiye'deki sözcüsü de Özal'dı. Bu akımın kuramsal olarak arkasında yer alan ve destekleyen de Bretton Woods kurumları denilen IMF ve Dünya Bankası idi. Bu kurumlar

bundan 50 yıl önce II. Dünya Savaşının hemen ardından Bretton Woods'da kurulmuşlar ve sözüm ona savaşın yaralarını saracak, az gelişmişlerin finansman ve kredi ihtiyacını karşılayacak, az gelişmişler için ülkesel ve bölgesel kalkınma plan ve projeleri hazırlayarak finanse edecek kurumlardı. Ancak 50 yılda köprülerin altından çok sular aktı ve bu kurumlar tüm az gelişmişlerin kanını emen, çok uluslu şirketlerin sözcüsü, iştakipçisi ve bankası olmuşlardı. O kadar ki; Araştırmacı Brendan Martin'e göre, 1983-89 döneminde borç verenler, az gelişmişlerden net transfer olarak 242 milyar doları kendi kasalarına aktarmışlardı

Araştırmacı Susan George'a göre;

1980'li yıllardaki 10 yıl boyunca ABD'li zenginlerin zirvesindeki %1'lik kesim, zenginliklerini %50 daha fazla artırmışlar; %80'lik halk kesimi de bu yıllar boyunca daha fakirleşmiştir. Dünyaya hükmeden bu çok uluslu ya da uluslararası şirketler dünya ticaretinin üçte birini kontrol eder hale gelmişlerdir, işte bu süreçte karşımıza çıkan kavram özelleştirme: Çokuluslu şirketlerin tüm dünyada IMF ve Dünya Bankası destekli özelleştirme programlarının hem satıcısı hem alıcısı olmaları az gelişmişlerden gelişmişlere doğru akan büyük kan kaybının temel nedeni olmuştur. Çokuluslular bütün bunları yaparken, ortaya, "biz para kazanmak istiyoruz" diyerek çıkmamışlardır. Kamunun, kamu işletmeciliğinin ne kadar kötü olduğunu anlatarak işe başlamışlardır. Zaten arkadan IMF ve Dünya Bankası tarafından az gelişmişlere dayatılan reçetenin başında kamudan kurtulmak ve özelleştirmek vardır. Ne gariptir ki; IMF reçeteleriyle, çokuluslu şirketlerin önerilerinde bir paralellik vardır. Bu paralellik 'ne yap yap özelleştir, ticarileştir, taşeronlaştır ve kamudan kurtul'dur.

Çokuluslular bunları yaparken devlet yönetiminde çalışmış ve çalışmakta olan bir çok önemli kişiyi danışmanlık şirketleri marifetiyle devreye sokmuşlardır. O kadar ki Fransa'da bile özelleştirmenin reklamını yapan çokuluslular, özelleştirmeden elde edilen gelirin 2 milyar Frangını cebe indirmişlerdir.

İMF ekonomik sıkıntıya düşmüş az gelişmişleri kredilendirip sözüm ona darboğazdan kurtarmaya çalışırken, bu işi nasıl yapması gerektiği yolundaki reçeteyi de ön koşul olarak öne sürüyordu. Bu reçetenin başında kuşkusuz özelleştirme var. IMF bir yandan para verdiği az gelişmiş ülkeye bunları yap diyor, öte yandan da çaktırmadan "haydi bizim çocuklar" diye çok uluslara işaret çakıyor.

Ne kadar enteresandır ki; özelleştirme dalgasıyla birlikte tüm dünyadaki telekomünikasyon tekelinin özel rafinerilerin özelleştirilmesini sağlamış ve bunları da ele geçirmişlerdir. Gariptir devlet tarafından işletilen ve stratejik öneme sahip işletmeler çok ulusluların iştahını en fazla kabartan yerler olmuştur. Tüm dünyada bunları özelleştirilmesini sağlamak doğrusu çok zor da olmamıştır. Çünkü devlet tarafından yapılan işletmeciliğin kötü olduğu yolundaki ideolojik bombardımanı, bu işletmelerin nakit akışlarını bozarak kötü

duruma sokma izlemiş ve ardından da zarar ediyor ekonomiye yük oluyor teraneleriyle çok ulusluların kucağına bırakılmıştır.

Bu gelişmeler yaşanırken dünyanın çeşitli yerlerindeki aydınlar ve vatanseverler bu yaşadıkları olayların ulusal devlet, ulusal menfaat gibi kavramların temelden yok edilmeye çalışıldığını farketmişlerdi. Ama bu dalga toplumları öyle sarmıştı ki, sanki bunlar olmadan ilerleme olmaz. Çokuluslular küreselleşmeyi altın tepside kurtarıcı olarak sunarken tek düşünceleri ya da düşmanları bu ulusalcılardı. Ama bunların cılız sesini bastırmak zor olmadı. Küreselleşme denen nesne olmazsa olmaz diye dayatılınca artık uluslararası sermayenin işi kolaylaşmıştı. Çünkü artık gümrük duvarları yoktu, ülkelerin kendi sanayilerini korumak için getirdiği önlemler olmayacaktı, artık lüzumsuz bürokrasi yaratan farklı bankacılık ve finansman sis- uluslular almıştır. Hemen ardından petro-kimya tesisleriyle ilgilenmiş ve rafinerilerin özelleştirilmesini sağlamış ve bunları da ele geçirmişlerdir. Gariptir, devlet tarafından işletilen ve stratejik öneme sahip işletmeler çokulusluların iştahını en fazla kabartan yerler olmuştur. Tüm dünyada bunların özelleştirilmesini sağlamak doğrusu çok da zor olmamıştır. Çünkü devlet tarafından yapılan işletmeciliğin kötü olduğu yolundaki ideolojik bombardımanı, bu işletmelerin nakit akışlarını bozarak kötü duruma sokma izlemiş ve ardından da zarar ediyor, ekonomiye yük oluyor teraneleriyle çok ulusluların kucağını bırakılmıştır.

BU gelişmeler yaşanırken dünyanın çeşitli yerlerindeki aydınlar ve vatanseverler, bu yaşadıkları olayların, ulusal devlet, ulusal menfaat gibi kavramların temelden yok edilmeye çalışıldığını farketmişlerdir. Ama bu dalga toplumları öyle sarmıştı ki, sanki bunlar olmadan ilerleme olmaz. Çokuluslular küreselleşmeyi altın tepside kurtarıcı olarak sunarken, tek düşünceleri ya da düşmanları bu ulusalcılardı. Ama bunların cılız sesini bastırmak zor olmadı. Küreselleşme denen nesne olmazsa olmaz diye dayatılınca artık Uluslar arası sermayenin işi kolaylaşmıştı. Çünkü artık gümrük duvarları yoktu; ülkelerin kendi sanayiilerini korumak için getirdiği önlemler olmayacaktı; artık lüzumsuz bürokrasi yaratan farklı bankacılık ve finansman sistemleri olmayacaktı. Tek bir muhasebe sistemi, tek bir gümrük sistemi yer alacaktı. Bütün bunlar bizim çokuluslulara devasa alanlar devasa pazarlar yaratacaktı. 80'li yıllar boyunca dünya ticaretinin ve dünya ihracatının üçte birini kontrol edenler artık bu dev pastanın daha büyük dilimini yutacaktı. 80'li yıllar boyunca dünya ticaretinin üçte birini kontrol edenler peki dünya istihdamının ne kadarını sağladılar? Sıkı durun yanıt şok edici %3... Evet sadece %3'ünü. Kuralları kendi koyan ve kendi uygulayan çok uluslular "çok işi az adama yaptırma" imkanına sahipken bunu neden kullanmasın? Evet kullandılar ve tüm dünyada işsizlik çığ gibi büyüdü. Bununla da kalmadılar sosyal güvenceleri ve sosyal sigorta hakkının verdiği avantajları da budamaya başladılar. Çünkü artık vatandaşını koruyacak devlet yoktu, hele sosyal devlet hiç yoktu. Toplumun yaşlıları, özürülürleri, çalışamayanları, çocukları piyasa ekonomisinin insafına terkedilmişlerdi. Bugünlerde neo-liberalizm denen ideolojinin insanların başına ne bela açtığını dünya halkı yavaş yavaş fark ediyor. Ama iş işten geçti. Rakamlar büyüyor, karlar büyüyor, bütçeler büyüyor ama insanlar fakirleşiyor, sosyal haklarını yitiriyor ve en kötüsü geleceğe olan güvenini kaybediyor. İşte dünyadaki gelişmeler işte Türkiye'de yaşananlar. Bu film Türk Sinemalarında da oynayacak, bu acıyı Türk Halkı da çekecek.

M. Kemal Öke

T. Harb-İş Sendikası Danışmanı

ANKARA

DEMOKRATİKLEŞME AÇISINDAN ÇALIŞMA ORTAMININ ÖZELLİKLERİ, ÖRGÜTLÜLÜK VE GÜÇ

Henüz istenen düzeyde bir toplum biçimi olgunluğu ile yaşanmasa da, demokrasinin evrensel kabul niteliğine ulaşması, her şeyden önce insanlığın bir kazanımıdır. Süreç işliyor. Bu kazanım, tarihin derinliklerine iner. Bedeli ise ağır ödenmiş ve ödenmektedir. Faşistler, demokrasi düşmanları dahi yaptıklarının, demokrasi adına olduğu demogojisine zaman zaman baş vuruyorlarsa insanlığın, bu kazanımdan kolay kolay vazgeçemeyeceğindedir. Bazen de "lüks" saydıklarını söylerler.

Ayrımsız toplumun her alanını, insanların kendi aralarındaki ilişkilerin tümünü kapsayan demokrasi, çalışma ortamında var edilişi için de genelde "ekonomik demokrasi", işyeri temelinde ise "endüstriyel demokrasi" veya "işyeri demokrasisi" adlarını almıştır.

Demokrasi ilke ve kurallarının en zor yaşam bulabildiği alan çalışma ortamıdır. Çünkü toplumsal ilişkilerin gelirlerin paylaşımı boyutunda en zıtlığı ve keskinleştiği bir alandır. Çalışma ortamında mal ve hizmet anlamına pasta üretilir ve oluşturulan pastanın paylaşımında da bir "haksızlık" varsa, hem bu "haksızlık" korunacak ve hem de demokrasi yaşatılacak. Böylesi bir demokrasi işleyişi kabullenilemez. Edilse de bu, hakkı yenenlerin seslerinin çıkmaması pa-hasınadır ki, demokratiklik bunun neresinde?

Genel bir yaklaşım ile, çalışma ortamında bir yanda söz sahibi olanlar ve diğer yanda da çoğu zaman yazılı olmamakla beraber daha çalışmaya başlarken peşinen iradelerini özgürce kullanmamaları yönünde dayatılanlar vardır. Yazılı olmasına gerek yok. Zaten "normal" koşullarda çalışma ortamının mevcut koşullarını kabul etmeyenlerin işe girmeleri de güçtür. Girilse bile "herşeyin tümünden yok olduğu işten atma uygulanabilir. Karşı konulamaz olmamakla beraber bu riskin oluşu , başlı başına çalışma ortamının demokratikleşmesini engelleyici bir faktördür.

Pastanın paylaşımında bir yandan üretenler, diğer yanda ise üretmeyenler ve ancak söz sahibi konumunda olanların bulunması koşullarında demokrasinin var edilmesi, bu ilişkilerin çözümünde alınan yola endeks- tenmiş durumdadır.

Oysa "o" toplumu oluşturan bireyler demokrasi kurallarını işleterek içinde buldukları koşullara ve

geleceklerine yön verebilmede iradelerini özgürce ifade edilebilme ki, demokrasi yaşam bulabilsin. Çalışanlar, başka deyiş ile işçiler olmadan mal ve hizmet üretilemez. En bilinen ifadesiyle patronlar olmadan üretim yapılabilir ve ancak işçiler olmadan üretim yapılamaz. Pastanın, yani gelirin paylaşımından, değil bu üretim için gerekmeyen "üretmeyen" sınıfın en büyük payı alıyor olması, aynı zamanda bu pastanın nasıl üretileceği ve paylaşılacağı üzerine söz sahibi olma durumları varken, o çalışma ortamında demokrasi nasıl olabilir?

Bu arada belirtmek gerekir ki aralarında ücretler ve çalışma koşulları açısından önemli farklılıklar olsa da çalıştığı sektör, çalışma biçimi ve işyerine bakmaksızın ücret karşılığı çalışan herkesi ayrımsız işçi olarak kabul etmek gerekir. Yine kendi işyerinde çalışan örneğin bir hekim veya mimarın da emekçi yanı küçümsenemez.

İşte çalışma ortamında demokrasi bu işçi ve emekçilerin sorunudur. Çünkü onların gereksinimidir. Ona gereksinim duyanlar sahip çıkmaz ise demokrasi var olabilir ve gelişebilir mi?

Hemen akla "çalışma ortamında çelişkiler çözümlünceye değin demokrasinin gelmesi beklenecek mi?" sorusu gelebilir. Kuşkusuz hayır. Demokrasi idealize edilerek değil, uygulanmaya başlanmasıyla ancak yaşam damarlarına kan sağlanabilir. Hangi toplumsal koşulda olunursa olunsun demokrasinin var edilme süreci vardır ve söz konusu olan bu sürecin ilerletilmesidir. Çünkü demokrasi bir sürecin ürünüdür ve devrim yapılarak bir anda gerçekleştirilemez. Olsa olsa demokrasi yanlıları iktidara gelebilirler. Veya tersi.

Çalışma ortamına girme aynı zamanda, mevcut çalışanların iradelerine bağlı olarak var edilenler saklı kalarak, o ortamı sağlayanların örgütlü hegemonyası altına girme olmaktadır. Başka deyişle o çalışma ortamını kuranlar, en küçük ayrıntıları dahi atlamadan kendi çıkarları için bu ortamda her türlü örgütlülüğü sağlamış durumdadırlar. Bu örgütlülüklerini, üretim organizasyonlarında yeniliklerle, güncelleştirmelerle sürekli geliştirir ve canlı tutarlar. Onların örgütlülük mantığı ve işleyişi kendi çıkarları, başka deyiş ile kârları içindir.

Konumuna bakmaksızın bir çalışan, örgütlü olmadan pastanın paylaşımında karşı tarafta yer alan sermaye sınıfı ve onun dümen suyunda olan devlet uzantılarına karşı pastasını büyütme anlamına sesini çıkarabilir mi? "Sesini çıkarma" demokrasilerde bireyin iradesini özgürce kullanma olduğuna göre, çalışanların örgütsüz olduğu o çalışma ortamında demokrasi olabilir mi?

Çalışma ortamında çıkarları aynı olanlar, yakın olanlar ve hatta oldukça ayrı olanlar bir yanda, diğer yanda da çıkarları çelişik olanlar bulunmaktadır.

Çıkarları çelişik bireylerin bulunduğu bu ortamda demokrasinin sağlanması güçler dengesine bağlı olarak açıklanabilmektedir. Güç kullanılmadığında, denge aleyhte olacaktır. Başka deyişle kimse, kendi dışından birilerinin kendisine düşen payın belirlenmesine razı olmayacaktır.

Çalışma ortamında demokrasinin zor yerleşen bir niteliğinin olması bu alanda demokrasinin gecikmesini kabullenme de asla doğru bir gerekçe olamaz. Çalışma ortamında demokrasi, herşeyden önce mevcut pastadan alınan payın büyümesi olmaktadır. Yine demokrasi koşullarında yalnızca mevcut pastanın adil paylaşılması da değil, büyütülmesine de uygun bir ortama kavuşulmaktadır, işverenler tarafından kendi çıkarları temelinde getirilen "toplam kalite" gibi "yeni üretim organizasyonları" ise "İşyeri demokrasisi'nin yaşatıldığı anlamına gelmemektedir.

Örgütlenme gereği açık. Ancak, çalışanlardan daha baskın örgütlenenler, devlet erkini ele geçirenler, pastadan aldıkları payı büyütme temelinde oturttukları felsefelerini de bir toplum sistemi durumuna getirdiklerinden, kendileri dışındakilerin değil örgütlenmelerine, bireysel olarak ses çıkarmalarına dahi izin vermemekte oldukça kararlıdırlar. Bunun içindir ki çağı utandıran biçimde* halen "düşünce" suç sayılmaktadır,

Çalışma ortamının demokratikleşmesi, birleşik kaplar gibi ülke genelinde demokrasinin hangi ölçülerde işlediğinin de bir ölçüsüdür. Demokrasiyi, seçilenlerin gerçekleştireceği beklentisi içinde olanımız sayısı az değildir.

İşte düşünülen en büyük yanılgılardan biri de burada yatmaktadır. Hükümet yetkililerinden, devlet "büyükleri'nden kendiliklerinden demokrasiyi sağlayacağı bekleniyor. Böyle şey olmaz. Onlar, toplum örgütlenmesinde en büyük ve en güçlü yer alan devletin dikey yani, kararların uygulanması mantığı temelinde faaliyet gösterirler, isteseler de bu kişilerin demokrat olma şansları yoktur. Çünkü içinde buldukları devlet örgütlenmesi konuları buna elvermeyecektir.

"Kirlili toplum" kavramının günümüzde sıkça telaffuzu da çalışma ortamının demokrasisini engelleyici bir faktördür. Çünkü bireysel kurtuluş ve haksız kazanç felsefesi toplumda yaygınlaştırılıyor anlamına gelmektedir. Bireysel kurtuluş felsefesi ise bireylerin örgütlü olmaları felsefesi ile barışık değildir.

Yine ekonomi de demokrasinin gerçekleştirmesi güçleştirici koşullar getirir. Karın doyum için "feda" edilemeyecek hiçbir şey yoktur. Bireyler meslek hastalığına yakalanarak öleceklerini bilerek çalışıyor veya Güneydoğu'ya öğretmen olma gibi yine ölme riskini göze alabiliyor ve bu örnekler kolayca çoğaltılabiliyorsa, demokrasi haydi haydi feda edilebilir durumda demektir. Çünkü yaşamın sürdürülmesinde gereksinim merdiveninin birinci basamağı, karın doyurmaktadır.

Çalışma yaşamının demokratikleştirilmesi belli riskleri göze almak, her-şeyden önce bireyin kendi kafası içindeki tabuları yıkmak ve örgütlenmekten geçmektedir. Kişiler kendi dışındaki engelleri aşmaya çalışırken kendi düşünce yapılarının da bir engel olabileceğini unutulursa acaba hedefledikleri, engellerin aşılmasını ne ölçüde başarabilirler? Bu soru ciddiye alınmaz ise umutsuzluk da doğabilir.

Oysa insanlar kendi elleriyle yarattıkları sistemlere, kurallara, işleyişlere boyun eğerek, acı ve zulüm içinde ömürlerini, o da kısalarak tamamlamalı mıdır? Bu soruya evet demek olası değildir, insanlar kendilerinin yarattığı Frankeştayn'a yenilirse, bu her şeyden önce bu durumu yaşayanların "eksikliği'dir. Eleştirel bir yaklaşım, ancak başka bir yorum akla gelmemektedir.

Bu nedenledir ki çalışma ortamında demokrasi konusunda umutsuzluğa düşmenin veya yalnızca başkalarından şikayetçi olmanın haklılığı olamaz. Yani insanların hem kendilerinin toplumsal sorun yaratmaları ve hem de bir başka komut ile durdurulamayan bilgisayar gibi sorunların çözülmemesi kabul edilemez.

Çalışanların örgütlenmesi çıkar bileşkeleri üzerinde yükseldiğinden demokrasi hem çalışma ortamının bütününde ve hem de kendi örgütleri içinde aynı önemde gerekmektedir. Çalışanlar kendi örgütlerinde demokrasiyi gerçekleştiremez ise, çalışma ortamında nasıl gerçekleştirebilir? Kaldı ki ülke genelinde de bu yönde yükümlülükler yerine getirebilsin.

Hangi yönüyle ele alınırsa alınsın çalışma ortamının demokratikleştirilmesi, toplumsal demokrasinin bütünü için de belirleyici bir önem taşımakta ve gereği gibi sahiplenilmeyi beklemektedir. Kimse kimseye demokrasi hediye etmiyor.

İlyas Köstekli

Petrol İş Sendikası Eğitim Araştırma Md./
İSTANBUL

ÇALIŞMA ORTAMININ VE TOPLUMSAL YAŞANTININ DEMOKRATİKLEŞMESİNDE ÇALIŞMA GRUPLARININ ROLÜ

Tüm eleştirel çalışmalarda, olguların bir bütün oluşturduğunun ve bir altyapısının varolmak zorunda olduğunun arka planda anımsanması biçiminde bir sistematik uygulanmalıdır. Bu bakış açısıyla, gerek çalışma yaşamında, gerekse tüm toplumsal yaşantılarımızda demokrasiyi duyumsamak ve yaşamak istiyorsak, demokrasinin altyapısının oluşturulmasının yaşamsal önemde olduğunu olurlamak durumundayız. Demokrasinin altyapısının oluşturulmasının organları olarak çalışma grupları stratejik öneme sahiptir, Bilgi çağında olduğumuza ilişkin genel bir olur vardır. Eğer bilgi çağındaysak, bunu duyumsamak ve demokrasiyi yaşamak için, bilginin özgürce dağıtımı ve kullanımı sağlanmalıdır. Açıklık olarak nitelenen şey işte budur. Demokrasinin engellerinden en önemlisi, bilginin dağıtım ve kullanımının, başka kişi ve topluluklar üzerinde egemenlik aracı olarak kullanılmak istenmesidir. "Veri veridir, ama bilgi güçtür", durumu özetleyen bir anlatımdır.

Demokrasi bir yaşam biçimidir. Kuralları vardır. Bu kurallar temelde insan haklarının karşılıklı yaşanması, uygulanması ve olurlanmasına dayanır. Yaşam biçimi olması dolayısıyla demokrasinin bir de kültürü vardır. Demokrasi yaşantısı demokrasi kültürünü oluşturur ve geliştirir, aynı zamanda demokrasi kültürü geliştikçe demokrasinin yaşanması kolaylaşır. Karşılıklı etkileşim içindeki dinamik süreç gerçek demokratik yaşantıdır. Demokrasi uygulamaları başlıca iki durumda değerlendirilebilir: Temsili demokrasi ve Katılımcı demokrasi. Burada önemli bir nitelik farkı vardır. Bu fark tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşanan eksiklik ve yanlışlık duyumsamalarının temelini oluşturmaktadır.

Temsili demokrasiye dayandırıldığı varsayılabilir olan devlet, egemenliğin organı durumundadır. Bu nedenle iktidarın sürdürülmesi, yönetim biliminin kullanımı ile topluluğun devamı ve dağılmasının önlenmesi için, egemenliğin nesnesi olan kesim için asgari gereksinimlerin karşılanması ve egemenliğin kullanıcısı olanlar içinse alabileceğinin en fazlasının alınması arasındaki ince ve sürekli bozulan yapay dengelere bağlıdır.

Bu dengelerin en önemlisi ise, karar alma mekanizmalarına katılım yanılısamasının sürdürülmesidir. **Öyle ki artık genel olarak iktidarların antidemokratik uygulamaları yanında; dernek, sendika, oda vb. gibi demokratik kitle oluşumlarında bile katılımcı demokrasinin olmadığı, olamadığı görülmektedir.** Karar alma mekanizmalarına katılım pek olası değilse de, bu mekanizmaların etkilenmesi her koşulda olasıdır. Bir diğer yapay denge mekanizması bilginin özgürce dağıtımının ve kullanımının engellenmesidir. Bilgi, çağımızda en önemli metalardan biri haline getirilmiştir.

Bütün bu nedenlerle temsili demokrasinin çıkmazlarından ve bu bataklık ortamından bunalanlar için var-olan seçeneklerden birisi, gerçek katılımcı demokrasinin yaşanabilmesi ve bu demokrasi kültürünün oluşturulabilmesi için olgunlaştırılmaya çalışan Çalışma Gruplarıdır. Bu yapılar demokrasi gereksinimi içindeki insanlar için nefes alabilecekleri, güçlenebilecekleri ortamlardır ve geliştikleri oranda katılımcı demokrasinin oluşturulabilmesi için zorlayıcı toplumsal yapılar olabilirler.

Formel örgütlenmelerin yetersizlikleri ve sürekli olarak iktidar yöntemlerini kullanmalarının yarattığı güvensizlik ve yılgınlığın giderilebilmesi ve gerçek demokratik yaşantı için, her alanda Çalışma Gruplarının oluşturulmaları, altyapılarının güçlendirilmesi ve üretimlerinin özgürce dağıtım ve kullanımının sağlanması, stratejik öneme sahiptir. Çalışma Grubu tüm örgütsel ve grupsal bağlardan kurtulmuş bir yapıdır. Ancak bu yapıda yer alan insanlar, buradaki demokrasi yaşantılarını ve geliştirdikleri kültürlerini, içinde yer-aldıkları örgütlenmelere ve oluşumlara taşıyabilirler. Böylece bataklık kurutulabilir ve demokrasi' yaygınlaştırılabilir.

Sağlık alanına gelirse, varolan bozuklukların saptanması ve gerçekten toplumsal bir sağlık hizmetinin sunumu için, ilk önce bir durum saptaması yapılmalıdır. Daha sonra geriye doğru bir analiz, en sonunda da ileriye yönelik bir analiz yapılmalıdır. Bu üç analiz ve saptamanın sonuçları birlikte değerlendirilerek bir sağlık

hizmeti sunumu seçeneği ortaya konulabilir. Bütün bu çalışma süreçlerinde, tüm örgütsel bağımlılıklarından kurtulmuş olan Çalışma Gruplarının üretimleri temel dayanaklarımız olabilir. Genel bir model oluşturma ve çözüm olarak sunma, sağlıkçılarda bir saplantı halini almıştır. Bütün bu modellemelerde, varolan dizgenin aksaklıklarının düzeltilmesine çalışılmaktadır. Oysa, ayrıntıların incelenmesi gereklidir. Ama böyle çalışmalar uzun, sıkıcı ve kısa vadeli çıkarılara aykırı olabileceği için pek yapılmamaktadır. Genellemeler yeğlenmektedir. Ayrıntıların incelenip sonuçlara varılması. Çalışma Gruplarının yaygınlaşması ile ve bu gruplarca gerçekleştirilebilir. Bu üretilere dayanarak ve yukarıda anlatılan üçlü çözümlenme ile bir sağlık hizmet sunum modeli seçeneği oluşturulabilir. Sonuç olarak. Çalışma Grupları, demokrasinin yaşanabilmesi, demokrasi kültürü oluşturulabilmesi için stratejik öneme sahip ortamlardır. Sağlık alanında da bu grupların ayrıntıları sorgulayan üretimleri yol gösterici ve hatta belirleyici olacaktır.

Dr.Hasan Ter / İZMİR

ÇALIŞMA ORTAMIMIZ NEDEN SAĞLIKLI DEMOKRATİKLEŞEMEZ?

Bu sorudan, demokratikleşmenin toplumsal yaşamın değişik yönlerinde ayrı ayrı hedeflendiği yada düşünüldüğü çıkarılmamalıdır. Ama çalışanların gerek örgütsel konumları ve gerekse nitel durumlarını bütünü bir parçası olarak incelemek amacı ile bu başlık konulmuştur.

Acaba ülkemizde demokratikleşmenin önünde para ve servet sahiplerinden başka engel yok mudur? *Çalışanların kurdukları örgütler sağlıklı ve tıkr tıkr İşleyen örgütler midir? Örgüt üyelerinin kendi aralarındaki ilişkiler sağlıklı insani ilişkiler midir? Çalışan örgütlerinin yöneticileri arasındaki ilişkiler normal ilişkiler midir? Çalışanların örgütlerinin işleyişleri demokratik midir? Örgüt içi mücadelelerde ayak oyunları yok mudur? Çalışan örgütlerinin yöneticileri; psikolojik, sosyal ve kültürel yönden sağlıklı ve gelişmiş midir? Örgüt yöneticileri, tabanlarına yeterince önderlik edebilmekte ve örnek olabilmekte midir? Örgüt yöneticileri çeşitli toplantılarda görüş açıklarken kişisel görüşlerini mi yoksa örgütün görüşlerini mi yansıtmaktadırlar? Örgütlerin çalışmasında üyelerin katılımı yeterli midir? Çalışanlar örgütlerinin kararlarına yeterince katılmakta mıdır? Örgütlerine yeterince destek vermekte midir? Çalışanların örgütleri arasındaki ilişkiler demokratik midir? Birbirlerine karşı saygılı mıdır? İç işlerine karışmama ilkesine uymakta mıdırlar?*

Bu soruları uzatmak, hem de bir kitap dolduracak kadar uzatmak olasıdır. Ve ne yazık ki bu soruların hemen hepsine verilecek yanıt olumsuzdur. Bu olumsuzlukların üstüne devletin örgütlenmeye karşı olumsuz tutumunu hatta düşmanlığını da eklersek ülkemizdeki gerçek tablo ortaya çıkar.

Böyle bir tablo karşısında demokratikleşmenin sağlanabilmesi ve buna bağlı olarak sağlıklı bir toplumsal yapının kurulabilmesi için; para ve servet sahipleri ile devletin karşısında dişediş mücadele edecek ve çalışanların haklarını gerçekten söke söke alacak güçlü örgütleri ortaya çıkarmak gerekmektedir. Sözü edilen güçlü örgütlerin de yukarıda sayılan olumsuzlukları taşımayan kendi içinde sağlıklı bir işleyişe sahip örgütler olması gerektiği -sağlıksız bir toplumsal yapıya karşın- ortadadır. Bu örgütlerin en önemli amacı; sağlıklı bir çalışma ortamı, yaşanabilir bir ücret, yaşanabilir, barış içinde bir ülke, herkesin görevini tam yaptığı bir toplumsal yapı olmalıdır.

Sağlıklı bir toplumun yaratılması demek bizce örgütlü toplumun yaratılması gerekir. Ancak bu örgütlülük yukarıdaki sorulara olumlu yanıtlar verebilen bir örgütlülüktür. Örnek olarak kamu sendikacılığını alalım. Belki de ülkemiz tarihinde kamu çalışanları açısından sendikalaşma hakkı kadar uzun süreli (şimdilik 5 yıl) ve dirençle savunulan bir hak olmamıştır. Tüm olumsuzluklarına karşın, kamu çalışanları ve örgütlenme deneyimi bu mücadeleden önemli kazanımlar sağlamıştır, Ancak ülkemizin çok önemli sorunları gündemin ilk sıralarına yerleşince kamu sendikacılığı ön plana çıkamaz olmuştur. Bu durum hem sendikal örgütlenmenin daha sağlıklı olmasını zorunlu kılmakta hem de örgütlenmeyi zorlaştırmaktadır. Bu kısır, döngünün kırıldığı yerden tam İstenildiği gibi olmasa da bugüne göre daha sağlıklı örgüt ve insan ilişkileri ortaya çıkacaktır. Kısır döngüyü kırabilmenin yolu da, dürüst; yalanı iğrençlik; görev yapmamayı, hainlik; hırsızlığı en büyük toplumsal suç olarak gören çalışanların, örgütlerine sahip çıkması ve eğitimle örgütlenmeyi ön plana çıkarmasından geçecektir.

Ülkemizde sistemin demokratikleştirilmesi için çizilecek stratejide; çocukları ve gençliği temel almak ve çalışmanın yoğunluğunu bu gruplar üzerine oturtmak zorundayız. Bunun araçları da her alanda kurulacak örgütler olmak zorundadır. Ya da başka bir deyişle kurulan tüm örgütler eğitimlerini türlü çalışmada; bireyi çalışmanın içine katmak, demokratik davranışı temel almak, fikir özgürlüğünü savunmak ve teröre-zora karşı çıkmak, sağlık ve eğitimin ülkemizin en temel iki sektörü olduğunu ve en büyük ağırlığın bu iki sektöre verilmesi halinde geleceğimizin garanti altına alınabileceğini unutmamamız gerekir.

Zor ama olanaksız olmayan bu yolun toplumumuzun çıkış yolunun başlangıcı olduğu ve çalışma ortamı ile tüm yaşamımızın demokratikleştirilmesinin buradan geçtiği inancındayız.

Dr. Bülent İlgaz

Genel Sağlık İş Sendikası Şube Başkanı / ANKARA

ÇALIŞMA YAŞAMININ DEMOKRATİKLEŞTİRİLMESİ VE SAĞLIK

1-2 Ekim 1994 tarihinde Çalışma Ortamı okur seminerlerinin 12.si Ankara'da değişik illerden gelen 30 katılımcıyla gerçekleştirildi.

Okur seminerlerinde gelenekselleşen; katılımcıların aktif katılımı, serbest ifade, sektörler arası İşbirliği ile konu değişik açılardan enine boyuna tartışıldı.

1. gün konuşmacılar;

- 1- Toplumsal yaşamın demokratikleştirilmesiyle çalışma yaşamının demokratikleştirilmesinin birbirinin bütünleyeni olduğu,
- 2- Sivil toplum örgütlerinin (sendika, demokratik kitle örgütlerinin) varlığı ve toplumun bu örgütler aracılığıyla toplu sözleşme, yönetime katılma, kooperatifleşmesinin demokrasinin olmazsa olmazları olduğu,
- 3- Demokrasinin kültürel bir altyapıyı gerektirdiği, 4- Zenginliğin halka yayılmasının (sosyalleşmenin) demokratikleşme süreciyle bir bütün oluşturduğu,
- 5- Demokratikleşmeyle verimliliğin artacağı,
- 6- Demokratikleşmeyle yolsuzluğun, toplumsal değerlerdeki dejenerasyonun önüne geçilebileceği,
- 7- Yolsuzluğun önlenmesi ile özelleştirmenin arasındaki ilişkinin bir neden-sonuç ilişkisi olmadığı,
- 8- Üreticilerin ve örgütlerinin ürettiklerinin maliyeti, üretim süreci ile ilgili araştırma yapmaları gerektiği, sendikacılığın salt toplu sözleşme yapmak olarak algılanmasının yanlış olduğu,
- 9- Toplumcu bireysel inisiyatifin baskılanması sonucu bireysel çıkar dürtüsünün ön plana çıkarıldığı, insani ve sosyal değerlerin öneminin kaybolduğu, "paranın önemli olduğu bir çağda yaşıyoruz" paradigmasının geçerliliğini ortadan kaldırmak üzere uğraş verilmesi gerektiğini dile getirdiler.

2. gün;

DEMOKRATİKLEŞME

ÇALIŞMA ORTAMI	KALİTE GÜVENCESİ	SAĞLIK
ÜRETİM	Hizmeti Kullanana	ÜRETİCİNİN
ÜRETİM ARAÇLARI	(Tüketiciye)	SAĞLIĞI
ÜRETİM İLİŞKİLERİ	Yönelik	BİREY VE
SAĞLIK HİZMETLERİ	Hizmet Sunan için	TOPLUM
ÜRETİMİ	Verimli	SAĞLIĞI

COPE

Göstergeler	Göstergeler	Göstergeler
* Artı değer üretimi ve paylaşımı	* Kalite güvencesi kurumlarının	* Beklenen yaşam süreleri
* Üretim araçlarının mülkiyeti	varlığı ve işlemesi	* Ölüm hızları
* Üretim ve paylaşım yönetimine katılım	* Yönetime katılım kurumları	* korunabilir hastalıkların yaygınlığı
	* Sömürünün olmaması	* işsizlik

* **Sağlıkla ilgili kurullar, meslek odaları, tüketiciyi koruma örgütleri**

Konu yukarıda verilen diagram çerçevesinde detaylı olarak tartışıldı ve konuşmacılar:

- 1- Demokrasinin birimler düzeyinde hayata geçirilmesinin önemi ve bunu sağlayacak altyapı (kültür, örgütlenme ve yönetim biçimi) yokluğunun giderilmesi gerektiği,
- 2- Yönetenlerin hesap verme zorunluluğunun demokrasinin olmazsa olmazlarından olduğu ancak yönetilenlerin hesap sorma alışkanlığının olmamasının en önemli handikap olduğu.
- 3- Hizmet Sunum Birimleri düzeyinde hizmet sunan tüm meslek gruplarının yönetime katılımının verimliliği arttıracığı,
- 4- Sağlık hizmeti üretenlerin sağlığının üzerinde yeterince durulmadığı, iş riskinden kaynaklanan olumsuzlukların çerçevesinin yasal olarak henüz belirsiz olduğu,
- 5- Kişilerin evlerinden başlayarak demokrasiyi yaşaması, demokrasi kültürünü yaygınlaştırması gerektiğini belirttiler.

Dr. Muzaffer Eskiocak / SAMSUN

HEDEF

ÇALIŞMA YAŞAMI

Çocuklar Dışarı, Kadınlar İçeri

Doç. Dr. A. Gürhan Fişek

DİE verilerine bakıldığında, çalışan nüfus bileşiminde erkek egemen bir bileşim hemen göze çarpmaktadır. Bu, bir toplum hakkında fikir verebilmek için yeterli bir veridir.

Ortaokula devam eden erkek öğrenci oranına baktığımızda da, bu yaş dilimindeki çocukların önemli bir bölümünün örgün öğrenim dışında kaldığı; bir yolla, bu erkek çocuklarının çalışma yaşamına katıldıkları kolayca anlaşılabilir. Bu da bir toplum hakkında fikir verebilmek için yeterli bir veridir.

Çalışma yaşamında erkek çocukların fazlalığı ve kadınların eksikliği demokratik bir çalışma yaşamından çok uzak olduğumuzun kanıtıdır.

Erkek çocukların erken yaşlarda çalışma yaşamına atılmasının, kısa erimli etkilerinden önde geleni, güçsüzlük ve niteliksizliktir. Sınırlı saatlerde edildiği eğitimin yanında, emeğini yoğun olarak sunması beklenen bu erkek çocuklarının iş güvencesinden, haklarına sahip çıkmasından, sendikal örgütlenmeye katılarak daha demokratik çalışma ortamı için uğraş vermesinden nasıl söz edersiniz?

Öte yandan oyun çağını, uzayan çalışma sürelerinde, yetişkinlerin egemen olduğu bir ortamda ve ayakta kalabilmek için, onlar gibi olmaya çalışarak geçiren çocuk, sertleşecektir (1). Böylesi bir yetişme sürecinin, hoşgörü, katılım ve yumuşamayı gerektiren demokratik bir çalışma ortamına olumlu katkısı olacağını düşünebilir misiniz?

Erkek çocukların erken yaşlarda çalışma yaşamına atılmasının başka uzun erimli etkileri vardır. Bunlardan biri de ikili eğitim (çıraklık vs eğitimi) ve işbaşında eğitim yoluyla sınırlı bir nitelik düzeyine ulaşmalarıdır. Bu sınırlı nitelik düzeyi, ileride onların iş güvencelerini ve sosyal güvenliklerini olumsuz yönde etkileyecektir. Buna karşın, yine ileride çalışma yaşamına katılmak zorunda kalan kadınlara oranla, sınırlı da olsa, daha üst bir nitelik düzeyinde olacaktır. Bu da ücretlerdeki vs farklılığı açıklayan bir gerekçe oluşturacaktır.

Gerçekten de, kızların erken yaşta çalışma yaşamına, tarımdaki aile işletmeleri dışında düşük oranda katıldığını görmekteyiz. Bu katılım, uzun erimde bir meslek öğrenip, çalışma yaşamında tutunmaktan çok, günü kurtarmak veya çeyizini düzmek amacıyla sınırlı kalmaktadır. Kızlar evlendikten sonra çalışmayı sürdürme-meyi düşünmektedirler (2). Nitekim, bir çok toplu iş sözleşmesinde "evlilik" nedeniyle işten ayrılacak bayan işçilerin kıdem tazminatının ödenmesi hükmüne rastlanması da bunun ne denli yaygın bir beklenti ve davranış biçimi olduğunu ortaya koymaktadır.

Ancak ne yazık ki yaygın olan bir başka olgu da, kadınların daha ileri yaşlarda, yeniden çalışma yaşamına dönmek zorunda kalmakta oluşlarıdır. Bunun nedenleri arasında yetersiz gelir düzeyi, eşinin düzensiz gelir getirmesi ya da evine hayrının olmaması, boşanma ya da ölüm-sakatlık nedenleriyle eşinin gelirinden yoksun kalma sayılabilir.

Bu koşullarda ve niteliksiz olarak çalışma yaşamına dönen kadının iş güvencesinden, haklarına sahip çıkmasından, hak arama özgürlüğünden, sendikal örgütlenmeye katılarak daha demokratik çalışma ortamı için uğraş vermesinden nasıl söz edebilirsiniz?

Bütün bunlar, bize çalışma yaşamının daha demokratik, insan haklarına saygılı bir biçim-öz kazanmasında köklü bazı atılımların yapılmasının gerekli olduğunu göstermektedir.

İster 1961 Anayasası olsun ister 1982 Anayasası olsun, hemen girişinde insanların "dil, ırk, renk, cinsiyet vs" farkı olmaksızın eşit olduğunu belirtmektedir. Bu temel öngörü, anayasada daha sonra dile getirilen haklar için de bir temel belirleyici olmaktadır. O halde Anayasa'da yer alan "çalışma hakkı'nın (Madde 49), "eğitim ve öğrenim hakkı'nın (Madde 42) ve "hak arama özgürlüğü'nün (Madde 36), hem erkekler ve hem de kadınlar için sözkonusu edilmesi gerekir.

Çalışma yaşamında yapılması gereken köklü atılım, kadınların da genç yaşlarda mesleki eğitim alarak nitelikli emeğe dönüşmelerinin sağlanmasıdır. Bu dönüşüm, mutlaka, onların nüfus içindeki bileşimleri ile de orantılı olarak sağlanmalı, özendirilmelidir. Annelerin yoğun olarak çalışma yaşamında yer alması, toplumun kendisini, küçük çocukların bakım ve yetiştirilmesi konusunda toplu çözümler (kreş vs) bulmakla yükümlü hissetmesine yol açacaktır. Bunun gibi, geleneksel kültürde, kadının aile*içindeki görevi gibi görünen iş, toplum tarafından çözülmek durumunda kalacaktır. Böylece, geniş ailenin çözümlenmesinden sonra, çekirdek ailenin yetemediği bazı sorunlara eğilecek, çocuklar için bir sosyal güvenlik ağı doğuracak TOPLUMSAL AİLE yaklaşımı kendisini geliştirebilecektir.

Bütün bunlar bir yönüyle de aile içi ilişkilerin demokratikleşmesini ve hoşgörünün egemen olmasını getirecektir. Bu toplumsal mekanizmalar, aynı zamanda, boşta gezmemesi için, sanayiye gönderilen çocukların da, çeşitli eğitim ortamlarında, en azından 15-16 yaşına kadar "çocukluğunu yaşamasına", eğitilmesine ve yaşama hazırlanmasına olanak verecektir.

Çalışma yaşamında insan haklarının ayırimsız uygulanmasına yönelik olarak bu köklü atılımı yapmanın zamanı gelmiş ve geçmektedir. Çalışma yaşamından çocukları dışarı çekmek ve kadınların nitelikli emek ögesi olarak katılımını özendirmek ve bunun için ortamı hazırlamak gerekir. İnsan haklarının eksiksiz uygulanabilmesinin, yalnızca çalışma ortamında değil tüm yaşam alanlarında demokrasinin egemen kılınabilmesinin ön koşullarından biri de budur.

Bu görev, topluma ve toplum örgütlerine düşmektedir.

KAYNAKLAR:

- (1) Buket Can: GemiŖte alıŖan ocuk Olan Ustaların DavranıŖlarının nemi. alıŖma Ortamı, Kasım-Aralık 1994, Sayı. 17
- (2) A. Gürhan FiŖek: ocuk İŖilerin Mediko Sosyal Sorunları AraŖtırması, alıŖma Ortamı, Mayıs-Haziran 1993, Sayı.8. s.28

TOPLUM ÖRGÜTLERİNDEN:

Tüketici Hakları Derneği*

Bir toplumun ekonomik, siyasal, kültürel yönden kalkınması, gelişmesi; sağlıklı ve çağdaş olabilmesi; yeraltı ve yerüstü kaynaklarını en verimli, en akılcı şekilde toplumun ortak gereksinimleri doğrultusunda kullanabilmesi; tüketici hakları ve insan haklarının yerleşebilmesi, gelişebilmesi o toplumdaki örgütlenme, demokrasi ve özgürlüklerin varlığıyla olanaklıdır.

Eğer, bir toplumda demokrasi ve özgürlükler kısıtlıysa; o toplumda yaşayan halk kesimleri, çalışanlar, tüketiciler, çeşitli mesleklere mensup olanlar yeterince örgütlenemezler, seslerini duyuramazlar, kendilerini ilgilendiren konularda temsil edilemezler.

Böyle olunca da o toplumda sorunlar çığ gibi büyür, içinden çıkılmaz bir durum alır. Her yönden kalitesizlik, sağlıksızlık, güvensizlik, verimsizlik, savurganlık, vergi kaçakçılığı, işsizlik, vurgunculuk, adaletsizlik, yozlaşmışlık, hayat pahalılığı, sorumsuzluk ortalığı sarar. Çarpık, yanlış, pahalı, güvensiz, sağlıksız, kaynak savurganlığına ve çevre kirliliğine neden olan üretim ve tüketim modelleriyle alışkanlıkları yaygınlaştırır.

Ülkemizde bir taraftan belli bir azınlığın aç gözlülük derecesinde aşırı, lüks ve savurganca tüketimine tanık olurken; diğer taraftan toplumun ezici bir çoğunluğunu oluşturan tüketicilerin, barınma, yeme, içme, giyinme, sağlık, eğitim gibi biyolojik ve asgari sosyal varlığını sürdürebilmesi için en temel gereksinimlerini dahi karşılayamadıklarına, yani tüketici bile olmadıklarına, varolan kısıtlı bütçelerinin de medyanın bombardımanı ile yanlış tüketimlerde harcadığına tanık olmaktayız.

Bu sorunları yüzlerce, binlerce çoğaltabiliriz. Kuşkusuz, demokrasi ve özgürlüklerin gelişmiş olduğu batı ülkelerinde de bir takım önemli sorunlar yaşanmaktadır ve yaşanacaktır. Ancak, bir toplum, çağına göre geri kalmak istemiyorsa, insanlık ailesinin saygın bir üyesi olmak istiyorsa; o zaman, kendisini yaşadığı çağın en ileri demokrasi ve özgürlük düzeyiyle karşılaştırmak ve o düzeye çıkmak için gerekli her çeşit yasal, idari, teknik, ekonomik, kültürel ve sosyal önlemleri almak durumundadır. Aksi takdirde o ülke, uygarlık ve insanlık yarışında sınıfta kalır, zavallı ve gülünç durumlara düşer.

Bugün, uygarlık ve insanlık yolunda örgütlenmiş toplumlarla ülkemizin sorunları arasında kısmi benzerlikler olmasına karşın farklı yanlar daha çoktur. Yani gelişmiş ülkelerin aşmış olduğu temel sorunlar, çarpıklıklar ülkemizde ağırlığını korumaktadır.

Peki, ülkemizde çığ gibi büyüyen temel sorunların çözümü için ne yapmalıyız, ne yapılmalıdır? Yapılması gereken, diğer batı ülkelerinde örneklerine tanık olduğumuz gibi uygarlık ve insanlık yolunda toplumun örgütlenmesidir. Onun için de bizler örgütlenmeliyiz, toplumun örgütlenmesine yardımcı olmalıyız.

Örgütlenebilmek için gerekli önlemleri almalıyız, örgütlenme önündeki engelleri kaldırmalıyız. Toplumun örgütlenebilmesi için demokrasi ve özgürlükleri yerleştirmeliyiz, geliştirmeliyiz. Bu görev, toplumun hangi kesiminden olursak olalım, hepimizindir.

Tüketici kavramı ve tüketici sorunlarının çok boyutlu, çok yönlü ve çok kapsamlıdır. Herşeyin, her olayın, her gelişmenin olumlu ya da olumsuz, dolaylı ya da dolaysız tüketici hakları ve sorunlarıyla bir ilgisi ve bağıntısı vardır. İsteseek de istemesek de bu olaylar ve gelişmeler tüketici olarak hepimizi etkilemektedir, etkileyecektir. Bugün, ülkemizde , tüketicilere ilişkin 60 dolayında yasa, bir o kadar da tüzük ve yönetmelik bulunmasına karşın, bu yasaların bir kısmı dili, içeriği ve kapsamı yönüyle günümüze cevap verebilecek durumda değildir. Bir kısmı ise ya kısmen uygulanmakta ya uygulanmamakta ya da uygulanmamaktadır.

Bunun en önemli nedenlerinden birisi ise ilgili yasaların yapılması ve uygulanması süreçlerinde tüketicilerin temsil edilmemesi, edilememesi, görüş ve önerilerinin yansımamasıdır.

Bu nedenle tüketicileri ve halkı ilgilendiren herhangi bir yasanın, tüzük ve yönetmeliğin uygulanabilmesi, çağdaş ve toplumun gereksinimlerine cevap verebilmesi için o yasaların yapılması ve uygulanması süreçlerinde en az sermayeyi temsil eden kesimler kadar toplumun ezici bir çoğunluğunu oluşturan kesimlerin, yani tüketicilerin, çalışanların, mühendis ve mimarların, sağlık mensuplarının, işçilerin, memurların, öğretmenlerin, bilim adamlarının ve toplumun diğer kesimlerini oluşturan örgütlerin de temsil edilmesi, görüş ve önerilerinin alınması bir zorunluluktur. Ancak o takdirde toplumda otokontrol sağlanır, kalite sağlanır, spekülasyonlar önlenir, temel sorunların çözümü kolaylaşır, uzlaşma sağlanır.

Anayasamızın 172. maddesinde "Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder." denmesine; ayrıca Nisan 1985 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Türkiye'nin de imza attığı ve oy birliğiyle kabul edilen tüketicilerin uluslararası anayasası niteliğindeki evrensel tüketici haklarından birisi de "Örgütlenme, sesini duyurma ve temsil edilme hakkı" olmasına karşın, gerek anayasanın 172. maddesi, gerekse evrensel tüketici haklarının "örgütlenme, sesini duyurma ve temsil edilme" hakkına ilişkin hükümlerin gereği bugüne kadar devlet ve parlamento tarafından yerine getirilmemiştir.

Tüketicilerin temsil edilmeleri ve seslerini duyurabilmeleri için öncelikle örgütlenmeleri gerekmektedir.

Peki bu yasal ve fiili engeller varken, bizler nasıl örgütleneceğiz? Nasıl temsil edileceğiz, nasıl sesimizi duyuracağız? Ülkemizde çığ gibi büyüyen tüketici sorunları nasıl çözülecek? Tüketiciler aldanmaktan ve mağdur olmaktan nasıl kurtulacak?

Ayrıca, mecliste bekleyen "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı", "Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı" yasalaraşip uygulanmadan. Evrensel Tüketici Haklarına ilişkin günümüze cevap verebilecek çağdaş bir düzenleme ile, adil ve çağdaş bir vergi reformu yapılmadan, tüketicilerin örgütlenmesi

ve çalışanların sendikalaşması önündeki engeller kaldırılmadan, tüketicilerin en temel gereksinimlerini, giderebilecek bir gelir düzeyi sağlanmadan Tüketiciler nasıl haklarına sahip olacak? *Özelleştirme sonucunda yaratılacak özel tekeller ile çok uluslu tekellerin etkisinden nasıl korunacaklar?* Bankaların tefeci uygulamalarından nasıl korunacaklar? *Medyanın bombardımanından, hayat pahalılığı ve zamlardan nasıl korunacaklar?* Vergi kaçakçılığı nasıl önlenecek? *Çevre kirliliği ve kaynak savurganlığı nasıl önlenecek?* Her çeşit kalitesizlik, sağlıksızlık nasıl düzeltilecek? *Tüm dünya alternatif üretim ve tüketim modellerini tartışırken bizler ülkemizde daha ucuz, sağlıklı, güvenilir, kaynak savurganlığı ve çevre kirliliği yaratmayan, tüketicilerin temel gereksinimlerine uygun alternatif üretim ve tüketim modellerini nasıl oluşturacağız?*

Değerli konuklar, tüketicilerin ve tüm halkımızın evrensel tüketici ve insan haklarına kavuşabilmesi için Anayasanın 2. maddesinde belirtilen "Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir" hükmü ile anayasanın 172. maddesinin ve Türkiye'nin imza koyduğu uluslararası sözleşmelerin zaman geçirilmeden yerine getirilerek örgütlenme önündeki engellerin kaldırılmasını, demokrasi ve özgürlüklerin yolunun açılmasını Devletten ve Türkiye Büyük Millet Meclisinden istememiz tüketiciler olarak hem yurttaşlık hem de insanlık hakkımız ve sorumluluğumuzdur.

Tüm tüketiciler olarak yurdumuzda mutlu, sağlıklı, insanca ve uygarca yaşamak hepimizin hakkıdır. Bu hakkın gerçekleşmesi için de hepimizin hangi kesimden olursak olalım mücadele etmemiz, duyarlı ve ilgili davranmamız gerektiği inancındayım.

*** I. Tüketici Kurultayında Tüketici Hakları Derneği Genel Başkanı Turhan Çakar'ın Açılış Konuşması'dır.**

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEN ÖRNEKLER

- Kanada
- Hindistan
- Çin
- Almanya

KANADA QUEBEC'DE ÖLÜMCÜL İŞ KAZALARI

Kanada'nın Quebec eyaletinde yapılan bir çalışmada 1981 ve 1988 yılları arasında meydana gelen ve ölümlerle sonuçlanan iş kazaları incelenmiştir. Bilgiler, Quebec İşçi Tazminat Kurulu'ndan elde edilmiş ve eldeki verilere göre 1981 ile 1988 yılları arasında 1227 ölümcül iş kazası olmuştur. Ölüm hızı en fazla orman/maden/balıkçılık sektöründedir. İkinci sırada inşaat/yapı sektörü; üçüncü sırada ise ulaşım/iletişim sektörü gelmektedir.

TABLO 1: ÖLÜMCÜL İŞ KAZALARININ 1984-1988 ARASINDA SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

SEKTÖR	(Tazminat Oranı)	(ölüm hızı yüzbinde olarak verilmiştir)				
		hız (n)	hız (n)	hız (n)	hız (n)	hız (n)
Orman/Maden/Balıkçılık	(%92)	17(8)	29(12)	50 (20)	68 (25)	53(19)
inşaat /Yapı	(%90)	28 (30)	21 (23)	18(22)	13(19)	16(25)
Ulaşım / iletişim	(%77)	12 (20)	13(23)	14 (22)	14 (25)	13(23)
Kamu Yönetimi	(%96)	16 (20)	15(18)	16(19)	12(16)	8(9)
Tarım	(%46)	9(5)	5(3)	11 (6)	13(7)	6(3)

İnşaat sektörü hız olarak ikinci sırada olmasına rağmen toplam ölüm sayısı açısından birinci sıradadır. Fakat inşaat sektöründe ölüm hızı son yıl hariç her yıl düşüş göstermiş ve iş kazası ölüm hızı 1981'de yüzbinde 28 iken 1988 yılında yüzbinde 16 olmuştur. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta tazminat oranlarının kapsayıcılığıdır. Quebec işçi Tazminat Kurulu'na sadece tazminat almak isteyen ölü yakınları başvurduğundan, özellikle tazminat oranlarının diğer sektörlerle kıyasla göreceli olarak düşük olduğu tarım, ulaşım sektörlerinde ve 55 yaş üstü ölümlerde eldeki rakamların eksik olduğu tahmin edilmektedir. Ölüm nedenleri içinde düzenli olarak artan iki neden ise düşmeler ve elektrik çarpmalarıdır. İş kazalarından ölümler yaş gruplarına göre incelendiğinde yaş arttıkça ölümlerin arttığı görülmüştür. 20 yaş altında ölüm hızı yüzbinde 6.6, 20-24 yaş grubunda 8.3, 25-34 ve 35-44 yaş grubunda 8.7 iken 45-54 yaş grubunda 10.0, 55 ve üzeri yaş grubunda 11,4'dür. Tazminat kapsayıcılığı da 25-34 yaş grubu için %93 iken 55 yaş üzerinde %66'ya düşmektedir. İş kazası ölümlerinde cinsiyetler arasında da büyük farklılıklar vardır. Erkeklerde ölüm hızı 1981-84 arasında yüzbinde 12.7'den 8.2'ye inmiş, kadınlarda ise yüzbinde 0.2 ile 0.8 arasında değişmiştir.

American J of Public Health; 1993, (83) 11:1563

HİNDİSTAN HİNDİSTAN'DA ANA ÖLÜMLERİ

Hindistan'da yoksul bir bölge olan Andhra Pradesh'de, yapılan bir araştırmaya göre Ana Ölüm Hızı (AÖH), her bin canlı doğum için yaklaşık 8'dir ve bu hız kentsel ve kırsal alanlarda farklılıklar göstermektedir. AÖH, bölgenin kentsel alanlarında yüzbinde 540 iken, kırsal alanlarda bu hız oldukça yüksektir (yüzbinde 830). Ayrıca kırsal alanda, gelişmiş köylerle, yoksul köyler arasında da yaklaşık dört katı bir fark vardır. Ana ölümleri, Hindistan'da doğurgan çağdaki kadınlarda, tüm ölümlerin %36'sını oluşturmaktadır. Araştırmada saptanan ana ölümlerinin %63'ü uzamış doğum eylemi ve canlı doğum sonrası olduğundan ayrıntılı bilgi toplanabilmiştir. Fakat araştırmada saptanan ana ölümlerinin ancak %10'u düşüklere bağlı ölümlerdir. Bu durum doğum öncesi dönemde meydana gelen ana ölümlerinin tam saptanamadığını ve AÖH'nin tahminlerin de üzerindeki olduğunu göstermektedir. Ana ölümlerinin en büyük nedeni %36 ile sepsisdir. Daha sonra %12 ile kanamalar ve %9 ile eklampsi gelmektedir. Ana ölümlerinin yarısından fazlası evde ya da hastaneye getirilirken yolda olmaktadır. Araştırmacılar, bu ölümlerin %80'inin gebelik öncesi düzenli bir bakımla önlenilebileceği sonucuna varmaktadır.

International Family Planning Perspectives; 1991; (17), 1

ÇİN

İSTENEN ÇOCUK SAYISINDA GERÇEKLER

1985 yılında Shanghai'de yapılan bir araştırmada Çin'li kadınlara istedikleri ideal çocuk sayısı soruldu. Bu araştırma, standart bir anket formuyla ve yüz yüze görüşme yoluyla gerçekleştirildi. Elde edilen veriler ise 1983-84 yıllarında mektupla anket yöntemiyle yapılan başka bir araştırma ile kıyaslandı.

Yüzyüze yapılan görüşmede kadınların %61'i iki çocuğu terci ettiğini söylerken, mektupla ankette kadınların %61'i üç çocuk istediğini belirtiyordu. Benzer şekilde 1985'de yüz yüze yapılan ankette kadınların sadece %6'sı 3 ya da daha fazla çocuk istiyordu. Oysa bu oran 1983-84 araştırmasında %24'dü.

Araştırmacılar, anket yapılan popülasyondaki kadınların eğitim durumu ve kırsal alan farklılığını göz önüne almakla beraber, bu derece farklılığı, yüz yüze yapılan görüşmelerde kadınların gerçeği kısmen saklamalarına bağlıyorlar ve mektupla ankette bulunan %65'lik üç çocuğu tercih etme oranının Çin'in genelini yansıttığını tahmin ediyorlar.

International Family Planning Perspectives; 1991; (17), 1

ALMANYA

SİGARA DUMANI OZONDAN DAHA TEHLİKELİ

Yaz aylarında Almanya'da ölçülen ozon değerleri akciğer hastalıkları uzmanlarına göre halkın büyük bölümü için "tıbbi açıdan önemsiz". Freiburg Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Heinrich Matthys Alman Göğüs ve Akciğer Hastalıkları Kurumu'nun geçtiğimiz günlerde Berlin'de düzenlenen yıllık toplantısında akciğerin çalışmasında çok az olmakla birlikte bir düşüşün klinik testler sonucu ölçüldüğünü, ancak deneklerin solunum hacminde bir azalma görülmediğini bildirdi.

Hamburg-Grosshansdorf Hastanesi öğretim üyelerinden Prof. Helgo Magnussen ölçülen ozon değerlerinin insanların açık havada kalmaması konusundaki uyarıları haklı göstermediğini söyledi. Başka koşullar altında çoğu zaman daha yüksek ozon dozlarının oluştuğuna dikkat çekti. Eski fotokopi makinelerinin muhafaza edildiği pek havadar olmayan depolarda ve deniz aşırı uçuşlarda bir metre küp oksijende 1000 mikrogram ozon değerinin üzerine kolayca çıkılabileceğini söyledi. Açık havada 180 mikrogram limit kabul ediliyor. Matthys halkın belirli bir kesiminin, yani sigara tiryakilerinin endişelenmeleri için neden olmadığını, zira sigaranın sağlığa ozondan çok daha zararlı olduğunu bildirdi.

(Dİ D, Alman Haberler Servisi, 26 Ekim 1994, No.2709)

OKURLARIN KALEMİNDEN:

- Ülkemizde Kaza Sıklığı ve Tedavi Gideri Maliyetleri (Dr. Celal Emiroğlu)
 - Geçmişte Çalışan Çocuk Olan Ustaların Davranışlarının Kökeni (Buket Can)
- ### ÜLKEMİZDE KAZA SIKLIĞI VE TEDAVİ GİDERİ MALİYETLERİ

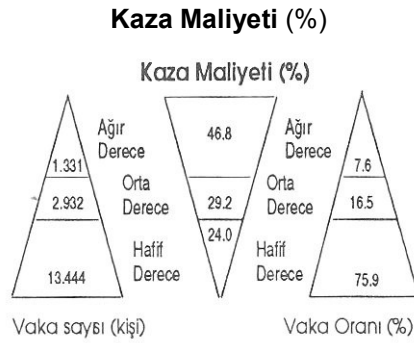
Teknolojik yenilikler, ülkemizde kaza kayıtlarında ve acil merkezlerde yeterince kullanılmamaktadır. Bu nedenle mevcut kayıtlara bakarak istatistiksel verilerin çıkartılıp değerlendirilmesi ve kazaya uğrayanların tedavi giderlerinin hesaplanması zorlaşmaktadır. Doğru olan maliyet hesabı tüm parametreye ulaşılarak yapılanıdır, ancak bu olanaksız ise, var olan verilerle sonuç aramak gerekir.

Konuyla ilgili yapılan araştırmalar tarandığında, kazaya uğrayanların tedavi gideri maliyet hesabıyla ilgili verilere rastlanmadığı gibi, yöntem geliştirmeye yönelik çalışmaların da son derece yetersiz olduğu gözlenmektedir.

Kazaya uğrayanlarla ilgili tedavi gideri maliyeti hesaplamak üzere 1991 yılında Ankara Numune Hastanesi (ANH) Acil Servisine başvuran 79 240 hasta taranmıştır. Başvuran hastaların 17 707 (%22.4)'ünün kaza nedeniyle başvurduğu gözlenmiştir. Şekilde görüldüğü gibi bir piramit görünümü oluşturan bu dağılımda; kaza nedeniyle başvuran hastaların %75.9'u hafif derece, %16.5'i orta derece ve %7.6'sı ağır derece vaka olarak belirlenmiştir.

Bu hastaların kaza maliyetleri iki ayrı yöntemle hesaplanmıştır. Geliştirilen birinci yöntemde tahmini olarak hesaplanmış; ikinci yöntemde ise ANH'ne yatırılan orta ve ağır derece hastalar içerisinde basit tesadüfi örnekleme ile 100 dosya seçilerek ayrı ayrı tasnifi yapılmıştır. Bu iki yöntem arasında, orta derece vakalarda %20.1, ağır derece vakalarda, %22.5 oranında bir fark olduğu gözlenmiştir.

Aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi, tahmini olarak yapılan hesaplamada 17 707 hastanın toplam tedavi gideri maliyeti 1 175 349 - Amerikan Doları (\$) olarak bulunmuştur. Toplam maliyetin %46.8'i %7.6 oranında bulunan ağır derece vakalara, %29.2'si %16.5 oranında bulunan orta derece vakalara, %24'ü %75.9 oranında bulunan hafif derece vakalara harcadığı belirlenmiştir.



Şekil: ANH'ne Kaza Nedeniyle Başvuran Hastaların Yaralanma Derecesine Göre Vaka Sayıları ile Kaza Maliyetlerinin Karşılaştırılması.

Şekil: ANH'ne Kaza Nedeniyle Başvuran Hastaların Yaralanma Derecesine Göre Vaka Sayıları ile Kaza Maliyetlerinin Karşılaştırılması.

Ayrıca, Ankara İli genelinde kaza nedeniyle yatırılan 12 716 hastanın tedavi gideri maliyeti 3 332 691 - \$, Türkiye genelinde kaza nedeniyle yatırılan 195 842 hastanın tedavi gideri maliyeti 51 173 515 - \$ (bugünkü karşılığı yaklaşık 2 trilyon TL) olarak bulunmuştur.

SONUÇ:

Acil Servise başvuran hastaların %22.4'ünün kaza nedeniyle başvurmuş olması, kaza sıklığının ve kaza sonucu yaralanmaların fazla olması nedeniyle ilk yardımın yetersizliğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. ANH'ne başvuran hafif derece vakaların %75.9 gibi yüksek bir oranda olması, birinci basamak tedavi kurumlarında ve işyeri sağlık birimlerinde yeterince ilk ve acil yardım yapılmadığını düşündürmektedir. Bu hasta grubunun doğrudan ikinci basamak tedavi kurumlarına başvurması orta ve ağır derece vakalara gerekli acil yardım ve tedavi yapılmasını engellemektedir. Dolayısıyla sakat kalma ve ölüm oranları yükselmektedir. Şekilde görüldüğü gibi, kaza nedeniyle başvuran hastalarda yaralanma derecesine göre vaka sayıları ile tedavi giderleri arasında ters iki piramit ilişkisi görünümü vardır. Zamanında ve yerinde yapılan ilk ve acil yardım uygulamaları sakatlanma ve ölüm oranları ile birlikte kaza maliyetlerini de önemli ölçüde düşürecektir.

Dr. Celal Emiroğlu
İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Bilim Uzmanı
ANKARA

GEÇMİŞTE ÇALIŞAN ÇOCUK OLAN USTALARIN DAVRANIŞLARININ ÖNEMİ

Erken yaşta çalışmaya başlamanın işyeri ortamında karşılaşılan risklerin, çocuk üzerinde iki temel alanda olumsuz etkileri bulunduğu bilinmektedir:

1. Sağlık ve fiziksel gelişim üzerinde,
2. Psikolojik gelişimi ve kişiliği üzerinde.

Sağlık yönünden oluşabilecek tahribatlar, gözle görülür niteliktedir. Kişi hastalanır, sakatlanır. Ama ya psikolojik gelişimi, kişinin iç dünyası, kişiliği nasıl etkilenir? Bu etkilenme ve sonuçta yaşanan tahribat, sağlığa göre daha elle tutulamaz niteliktedir. Görülemeyen, ancak sezilebilen bazı bulgular vardır ki, bunlar, ancak dinlemek, anlamak, hissetmek ve insanı gözlemekle ortaya çıkarılabilir.

Bu çalışma ile, sözünü ettiğim olguların ortaya çıkarılabilmesi için, geçmişte, çocuk yaşta çalışma yaşamına atılan, bugün de "büyümüş çocuk" olarak tanımladığım ustaların davranışlarının izlenmesi ve kökenine inilmesi hedeflenmiştir.

İşyerlerinde gördüğüm ve davranışlarını derinlemesine gözlemlediğim ustaların, çocuklara olan tutumlarında farklılıklar izlenmiştir. Bu davranışlar iki ayrı grupta toplanabilmektedir:

A. Baskıcı ve katı yaklaşan ustalar:

Bu grupta toplanan ustalar, kendileri de çocuklukta baskı gördüklerini, kötü çalışma koşullarına maruz kaldıklarını belirttikleri halde, şimdi usta olduklarında, aynı davranış kalıplarını çocuklara uygulamaktadırlar. Bu ustalar, çalışan çocuğa katı ve anlayışsız tavır ile yaklaşmakta, ufak bir hata için bağırıp çağırarak, aşağılamakta, hatta dövmektedirler. Çocuğun küçüklüğü baskı ve kırıncı davranışlarına engel olmamakta, hatta yaş küçüldükçe dayak oranı da artmaktadır.

Baskı uygulamasını olağan sayan, hatta eğitim ve öğrenmenin bir unsuru olarak bakan ustalar, geçmişte aynı baskıyı yaşayan ustalardı. "Küçükken ne kadar eziyet çekilirse, ileride o kadar başarılı olur" ya da "Türk Milletinin kafasına zorla inmezsen, bir iş yapmaz" diyerek, yollarının haklılığına inanıyorlardı.

Değişime ve yeniliğe açık değiller. Koşulları yargılamıyorlar, içinde buldukları şartları anlamaya çalışmıyorlar, çaba da göstermiyorlar. Yeni bilgilere kapalılar. Aynı hatayı yapmaya devam ediyorlar. Kendi öz değerleri ve ilkeleri önem taşıyor, çevrenin etkisi altında kalıyorlar. Kötü şartlar alışkanlık oluşturmuş.

Şöyle diyebiliyorlar:

"Türk insanı özveriye katlanır, alışkıdır; biz kahir çekmiş insanlarız; yıllarca katlandık, çektik; yer dar, havalandırma yok. Ne yapalım?! Canımızı dişimize taktık, katlandık, kolaya alışmasın çocuk, zorlukla pişecek bizim gibi."

Daha iyisini düşünemiyorlar bile. Oysa değişimin ilk adımı, daha iyiye layık olduğuna inanmak ve düşünmekle başlar. "Arkamızda kimse yok, sahipsiz" diyorlar. Ancak önce, en büyük yardımın kendi güçlerinden kendi düşünce yapılarından oluşabileceğinin bilincinde değiller. Değişim ve yeniliğe doğru mücadele güçleri de yok. Yukarıda sıraladığım özellikteki ustalar, "kalıplanmış insan" modeline uyar.

"Kalıplanmış insan", gördüğü kalıpların dışında bir dünya bilmediği için, dış çevre koşulları, onun davranışlarını denetler. Kendine verilene, kalıplara sürekli bağlı kalır; bağımsız düşünce yapısına ulaşamaz.

(1)

Bu yapıdaki ustaların davranışlarına egemen olan bir unsur daha var: Geleneksel-otoriter kültür. Türk toplumunda, kırsal yörelerde şiddet, toplumsal ve bireysel karşıtlıkların çözümlenmesinde ve belirli iradelerin çevreye kabul ettirilmesinde hala en etkili yöntem (2). Ailelerde de göç edilerek gelinen kırsal yörenin geleneksel değerlerine bağlı olarak, baskı ve şiddetin kabul gördüğü anlaşılıyor. "Etin senin, kemiği benim" özdeyişi de bu anlayışta kaynaklanıyor.

Geleneksel kültürün egemen olduğu ustalarda, bu tutumlarını sürdürmelerinde eğitim düzeylerinin düşüklüğünün, alt sosyal statülerinin, kentleşmeye tam olarak uyum sağlayamamış olmalarının etkisi büyük. Geleneksel-otoriter kültürün izlerini taşıyan bu ustalarda, kötü alışkanlıklar yerleşmiş; yanlış düşüncede ısrar ediliyor; bildiğini yapmaya devam ediyor. Kanımca, ikna edilmesi zor, "frenleyici grup" bu kesimden oluşmakta.

B. Anlayışlı ve duyarlı davranan ustalar:

Bu gruba giren ustalar da, kendileri geçmişte, çocukken baskı gördükleri halde "Ben çektim, onlar ezilmesin" anlayışındalar. İnsana değer veren, kendi özdeğerleri oluşmuş, yeniliğe açık, doğru ve yanlış ayırımını yapabilen, düşünen, davranışları ile hesaplaşabilen, yanlış görünce düzeltmek isteyen özelliklerini, tavır ve konuşmalarında gözlemleyebilmek olanaklıydı.

"Gelişmiş insan" tanımını bulabildiğim bu gruptaki ustalar, şöyle diyebiliyorlardı: "Bu çocukları görünce, kendi çocukluğum gözümün önüne geliyor. Bana baskı yapıldığında ben ne düşünürdüm, ne hissedirdim, onlar aklıma geliyor. Daha insafılı olmaya çalışıyorum. O kadar kişinin önünde bağırılması çocuğun zoruna gider. Biz kendimizi kurtardık, ama bakalım o çocuk yapabilecek mi?! Dayak yiyen insan korkak, sinik olur; topluma hınç biler."

Kamu görevlisi olarak ulaştığımız bu ustalarla olumlu iletişim kurabilmek kolay oldu. Çalışan çocuklar için özel koruma programı getirmeye çalışmamızı çok olumlu karşıladılar. Çalışmaların yararı olacağına inandıklarını, devletin ilk kez kendilerine gelecek bir sorunun çözümü için danıştığını, çözüm önerileri sorduğunu, böyle bir devlet yaklaşımına özlük duyduklarını söylediler.

Ustalar, işyerlerinde çocukların eğiticisi ve öğreticisi durumundalar. Öncelikle onların kendini, davranışlarını sorgulayabilen, hatalarını görebilen, doğru davranışı seçebilen, yerinde karar verebilen, "gelişmiş insan"

yönünde İstek duymaları gerekir. Kendi kalıplarının ötesinde bir dünya ve davranış biçimi düşünmeyen, çevre koşullarının tutsağı olmuş, geleneksel kültürün etkisindeki "kalıplanmış insan" grubu içindeki ustalara da, eğitim ve İletişim programları ile, akıllarının yanında, belki de yüreklerine de seslenmek, değişim ve gelişimlerine yönelik istek uyandırmamız önemlidir,

SONUÇ olarak, saptanabilen, bu iki belirgin yaklaşım farkını ve bunların sonucunda oluşan davranış kalıbını iyi anlamak ve değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü çocuğun çalışma koşullarının iyileştirilmesi yolunda yapılacak tüm çalışmalarda, bu davranış gruplaması ile karşı karşıya kalınacaktır. Anılan ayırımın gözönünde bulundurulması ve tanınması, çalışmaların da yönlenmesinde etkili olacaktır.

Buket Can İş Müfettişi / İSTANBUL

(1) Cüceloğlu Doğan: İnsan ve Davranışı, Cumhuriyet Bilim ve Teknik, Sayı 318.

(2) Cem, İsmail: insanlardaki Saldırganlığın Kaynakları Nerede? Sabah Gazetesi, 14.8.1994

GRİZU MADENCİNİN KADERİ Mİ?*

Soba ve kaloriferlerimizde yaktığımız, sanayi tesislerimizde kullandığımız kömür, ülkemizde binlerce metre yerin altında ilkel yöntemler ve madencilerin alintileriyle bazen de kanlarıyla yoğrulmuş olarak çıkarılıyor. Madenciler; kömür tozlarının oluşturduğu pnömokonyoz denilen meslek hastalıklarına ve bedelini canları ile ödedikleri iş kazalarına aldırmadan her türlü olumsuzluğa karşı koyarak kömür çıkarma çabası ve uğraşını sürdürüyor. Ülkemizde **her 400 bin ton** kömürün bedeli bir madenci canı ile ödeniyor. Dünya'da her bir milyon kg. kömür için 1 madenci, ülkemizde ise 18 madenci yaşamını yitiriyor. Ülkemizde 1941-1989 yılları arasında maden ocaklarında meydana gelen kazalarda 3 295 madenci öldü. Aynı olaylarda yaralı sayısı ise 325 417 olarak gerçekleşti. Ülkemizde taş kömürü ocaklarında son 40 yılda 38 patlamanın olduğu da belirlendi.

7 Şubat 1990 Çarşamba günü Merzifon ilçesine 14 km. uzaklıktaki Yeniçeltekin Kömür İşletmeleri'nde saat 20.00 sıralarında meydana gelen grizu patlaması, madencilerin canları ile ödedikleri acılardan sadece bir tanesidir. Kaza sonucu toprak altında kalan ve yaşamlarından ümit kesilen 59 madenci ile birlikte toplam 73 madenci yaşamını yitirmiştir. Daha bu acı unutulmadan, 3 Mart 1992 Salı günü -saat: 20.03 sularında Zonguldak'ın Kozlu Üretim bölgesinde yine grizu patlaması oldu. Kurtarma çalışmaları sonucu 118 madencinin cesedi ve 51 yaralı işçinin çıkarıldığı, 147 madencinin de toprak altında bırakılarak yanmaya terk edildiği kömür ocakları, dünyada en çok madencinin ölümü ile sonuçlanan grizu patlamasının olduğu ocaklar olarak yeni ve acı bir rekor daha kırdı.

Ülkemizde kömür çıkarma uğruna ölüme gönderdiğimiz madenci sayısının ulaştığı rakamlar oldukça vurgulayıcı boyutlardadır. Taşkömürü madenciliğinde Avrupa Topluluğu ülkelerinde 1960 ile 1964 yılları arasında üretilen 10 bin ton kömüre karşılık ölen madenci sayısı 2,5 iken, 15 yıl içinde bu sayı 0,8'e kadar düşmüştür. Ülkemizde ise herhangi bir azalma gözlenmemiş, 10 bin ton kömür üretiminde yılda ölen madenci sayımız 1960 ile 1977 yılları arasında 9 civarında olmuştur. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre ülkemizde

SSK'lı bir işçinin ölüm riski, Asya'da en yüksek ölüm riski olan Güney Kore'den bir daha fazladır. Ülkemiz kömür madenciliği işkolunda ölümlerle sonuçlanan iş kazaları açısından Dün-ya'da birinci sırada yer almaktadır. Yukarıda belirtilen gerçeklerin oluşturduğu kara tablo ve acı olaylar kadar değildir. İş güvenliğinin tarihsel gelişimi iş kazalarının kaçınılmaz olmadığını, önlemenin ve azaltmanın olanaklı olduğunu göstermektedir. Kömür madenlerinde patlamalara neden olan GRİZU, adi sıcaklıkta veya basınçta kömür ocaklarında açığa çıkan, hemen hemen saf metandan oluşan, kokusuz, rensiz ve kolayca tutuşabilen bir gazdır. Kömürün parçalanması sırasında açığa çıkar ve içinde yüzde 6'dan fazla grizu olan hava patlayıcıdır. Bu nedenle iş güvenliği açısından bu oranın düşürülmesi gereklidir. Ölçüm için genellikle "patlama önleyici" adı verilen emniyet lambası, grizu ölçer gibi aletler kullanılmaktadır. Gazın dışarı atılması için ocaklarda çok güçlü havalandırma sistemlerinin bulunması zorunludur. Ocağın havasında yüzde 19'dan az oksijen, yüzde 2'den çok grizu ve yüzde 0,5'den çok karbondioksit saptandığında çalışılmaması gereklidir. Grizu ölçümleri, oran yüzde 1'e çıktığında sürekli olarak yapılmalıdır. Bütün bunlar sır değil, uzun yıllardan beri bilinen gerçeklerdir. Avrupa ülkelerinde grizu işçilerini yaşamı için önemli bir sorun değildir. Kömür ocaklarında saptanan grizu, borularla ocak dışına taşınmakta ve kentlerin yakıt gereksinimini karşılamakta kullanılmaktadır. Ülkemizde ise son Kozlu olayında olduğu gibi daha patlamanın olduğu zamanın tesbitinde bile çelişkili görüşler ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde binlerce madencinin ölümüne neden olan grizu kader değildir. Ancak, gerekli önlemler alınmadığında büyük bir bedel ödenmek zorunda kalınmaktadır. Üretimin ana amacı insanın mutluluğudur. İnsan yaşamının değeri hiç bir maddi değerle ölçülemez. Yeni bedeller ödememek için gerekli iş güvenliği önlemleri alınmalı, sağlıklı işyerleri oluşturulmalıdır.

Ülkemiz, madenlerinde yıllardır yapılmamış yatırımların ve alınmamış önlemlerin bedelini çok acı bir şekilde ödemektedir. Ülkemiz kömür madenleri 1900'lerde yabancı şirketlerce acımasızca sömürülmüş, bölgenin kolay alınabilir kömürü büyük ölçüde çıkarılmıştır. Şimdi ülkemiz işçisi ve madencisi bu posası çıkmış madenlerden kömür çıkarmaya uğraşmakta, alın teri ve kanını kömür ocaklarında akıtmaktadır. Ülkemizde kömür işletmeciliğinde artık terk edilmiş olan geri ve ilkel teknoloji ile üretimin sürdürülmesi, ocaklarımızda ölümlerle sonuçlanan iş kazasına maruz kalan işçi sayısının dünya ortalamasının 40 kat fazla olmasına neden olmaktadır. Maddi ve manevi kayıpların boyutları çok büyüktür. Bundan sonra yeni bedeller ödememek için

koşullar ne kadar ağır olursa olsun, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin gerektirdiği önlemler ivedilikle yaşama geçirilmelidir. Bu ise ancak teknik bilgi oluşturma, ileri teknoloji uygulama ve insana değer veren yönetim anlayışının yerleşmesi ile başarılı olabilir.

Gürbüz YILMAZ

Makine Mühendisi / BURSA

** Çalışma Ortamı'nın Notu: Madenlerdeki büyük kazaları hep kaza olunca konuşuyoruz. Heyecanımız bir saman alevi gibi, hemen parlayıp, çok sürmeden sönmüyor... Onun için topluma madenlerdeki ağır ve sorumsuzca çalışma koşullarını anımsatmak istedik. Bir de, ölümlü kazalar bahane edilerek madenleri kapatma girişimi karşısında, sorumlunun, gerekli önlemleri almayanlar ve teknolojik yenilenmeyi gerçekleştirmeyenler olduğuna dikkati çekmek istedik.*

KADIN İŞÇİ SORGULUYOR

- Eminönü'de de Bayan işçilere Eziyet
- I. Uluslararası Kadın Dayanışma Kongresi Sonuç Bildirisi

EMİNÖNÜ'DE DE BAYAN İŞÇİLERE EZİYET

Vitrinlerini başı açık dışı bayanlarla süsleyerek sempati toplamaya çalışanlar, boyaları çabucak dökülünce, şimdi de açıktan eziyete başladılar, işçiyi yıldırma politikalarından biri olarak Melih Gökçek'in uyguladığı, bayan işçileri park ve bahçelere sürme taktiğini Eminönü Belediyesi de uyguluyor.

"Çalışanlarla sorunum olmayacak" diyerek seçilen **Eminönü Belediye Başkanı Dr. Ahmet Çetinsaya**, bürolarda hukukçu, sekreter, bilgisayar uzmanı olarak görev yapan lise ve yüksekokul mezunu bayanları belediyeden atabilmek için, "vasıfsız" kadrolarını gerekçe göstererek sokağa çıkardı. "Kutsal vatan hizmeti" adını takarak, turistik diye nitelediği Sultanahmet gibi bölgelere gönderdi. Oysa, bu bölgelerin gerçeklerini kendisini pekala bilir. Üzerine gidilmeyen denetimsiz bir fuhuşun hüküm sürdüğü, uyuşturucu alım satımının yaygın olduğu, cinsel tacizin en yoğun yaşandığı bu bölgelere bayan işçi göndermek, "Allah'tan korkmamak'sa bile "kuldan utanmamak'tır.

Belediye Başkanı Çetinsaya, uygulaması konusunda Avrupa ülkelerini de örnek göstermeyi seviyor. Biz de kendisine soruyoruz : **Kendi uzmanlık alanlarından alınıp bu tip bölgelere, üstelik soyunma-giyinme yerleri, tuvalet, duş gibi imkanların hiçbiri sunulmadan çalışmaya bayan işçi gönderen hangi Avrupa ülkesini taniyorsunuz?**

Genel İş EMEK- Türkiye Genel Hizmetler işçileri Sendikası, Aylık Yayını, Eylül 1994.

KADIN DAYANIŞMA VAKFI

"Kadınların Karar Mekanizmalarına Katılımı" **Konulu**

I.ULUSLARARASI KADIN DAYANIŞMASI KONGRESİ SONUÇ RAPORU

1994 ANTALYA BİLDİRGESİ

- 1- 1985 yılında T.C. Hükümeti'nin imzalayarak taraf olduğu "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" uyarınca, tüm yasalarımızda kadın-erkek eşitliğine aykırı hükümler içeren maddeler yeniden düzenlenmelidir.
- 2- Anayasanın 10. maddesinin, kadın-erkek eşitliğini açıkça vurgulayan bir biçimde yeniden düzenlenmesi gereklidir.
- 3-1993 yılında T.B.M.M.'ne sunulan Medeni Kanun değişiklik tasarısı ivedilikle yasalaşmalıdır.
- 4- Siyasal partilerin tüzüklerinde, cinsler arası eşitliği sağlayacak şekilde kadın kotası yer almalıdır.
- 5- Siyasal yaşamda kadının doğal yerini almasını engelleyen delege sisteminin değiştirilmesi gereklidir.
- 6- Çağdaş kadın bakış açısının medyada daha fazla yer alması amacıyla, Radyo-Televizyon Üst Kurulu ve Basın Konseyinde kadın ve erkekler eşit oranda temsil edilmelidir.
- 7- Medyanın, kadınlara yönelik olumlu yaklaşımları desteklemesi. olumsuz yaklaşımları protesto etmesi sağlanmalıdır. Medya, bu gibi olumsuz yaklaşımları protesto kampanyalarında etkin rol almalıdır. Bunu sağlamak amacıyla kadın örgütlerinde bir basın bürosu ve sözcüsü bulunmalıdır.
- 8- Kadınlar, kendi bakış açılarını yansıtan fikir ve sanat eserlerini üretmeye özendirilmelidir. Bunu sağlamak amacıyla Kültür Bakanlığı, çeşitli kadın kurumları ve örgütleri yarışmalar açmalı, ödüllendirme yolu ile bu tür bir üretime teşvik sağlanmalıdır. Artık feminist estetiğe yönelik üretimler ortaya konmalıdır. Kadınlar, senaryolar, tiyatro oyunları, öyküler yazmaya, kamera arkasına geçtiklerinde ve yönetmenlik yaptıklarında erkek bakış açısını, eril zevki değil kadın bakış açısını yansıtmaya yönelmelidirler.
- 9- Kadın girişimciliği, özel teşvik ve kredilerle desteklenmelidir.
- 10- Kadınların gereksinim duyabileceği her türlü yazılı, görsel ve işitsel malzemenin ve kaynağın arşivlendiği, ulusal ve uluslararası düzeydeki her türlü kuruluşa ilişkin bilgi akışı ve ulaşım yollarını kapsayan. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'ndeki dokümantasyon merkezi zenginleştirilip, daha geniş kullanıma sunulmalıdır.
- 11- Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü her ilde örgütlenmelidir. Her Bakanlığın bünyesinde bir Kadın Birimi kurulmalıdır. Bu birim özerk olmalı. Bakanlık içindeki ve Bakanlığın ilgi alanında yer alan kadın sorunları ile ilgilenmelidir.
- 12- Toplumsal yapıda kadına yönelik şiddeti hoşgören ya da haklı gerekçelere bağlayan değer sisteminin değiştirilmesi için, ilköğretimden başlayarak eğitim sistemimizin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.
- 13- Ceza Yasası'nda aile içi şiddet ve tecavüz ile ilgili hükümler yer almalı ve ihtisas mahkemeleri kurulmalıdır.
- 14- Aile içi şiddet ve tecavüze uğramış kadınlar için semt karakollarında, bu konuda eğitilmiş kadın görevliler bulundurulmalıdır.
- 15- Miras hukukumuzda uygulamada, genellikle kadının aleyhine işleyen hükümlerin gözden geçirilip, intifa hakkının yeniden konulması ve mülkiyet hakkının artırılması gerekmektedir.
- 16- Kadınların yerel düzeyde yönetime, siyasi, ekonomik ve kültürel yaşama daha geniş ve aktif katılımı için her kesimden kadının geniş temsiliyi sağlayacak, tabana dayalı "Yerel Kadın Meclisleri" her ilde oluşturulmalıdır.

Tüm bu hedeflere ulaşmanın ön koşulu, değişik görüşlere sahip kadınlar ve kadın kuruluşlarının, farklılıkların üstüne çıkarak "Kadın Olmak" ortak paydasında birleşmeleri gerekmektedir.

Antalya/Belek 1994
Kadın Dayanışma Vakfı